

Marcin Rudnicki (Warszawa), Piotr Włodarczak (Kraków)

GRAVES OF THE CORDED WARE CULTURE AT THE MULTICULTURAL SITE 6 IN PEŁCZYSKA, DISTRICT OF PIŃCZÓW.

1. INTRODUCTION

Site 6 in Pełczyska, Złota commune, district of Pińczów, occupies the culmination of a hill which forms part of the south-eastern edge of the subregion in the Nida Basin called the Wodzisław Ridge, with the elevation values of up to 368 m above sea level and, on average, 130–150 m above the level of the Nida valley. Its last steep elevation to the south-east (called Zawinnica or Olbrych, 308 m above sea level) is located at Pełczyska. The ridge, built of chalky bedrock covered with loess, forms an anticlinal crest running NW–SE. Its elevations, descending toward the sandy valley of the Nida River (approx. 180 m above sea level), flatten out into a 2-kilometre-wide terrace covered with fertile loess. The Wodzisław Ridge is furrowed with numerous ravines and valleys; its summit and slopes, mostly deforested, are intensely used for agricultural purposes. The hill with Site 6 is a typical element of the landscape. It towers above the bottom of the valley by over 30 metres, rising to approx. 227 m above sea level.

The whole region abounds in archaeological finds from various periods, also graves of people representing the Corded Ware culture (CWC), discussed in the present paper. Such graves were discovered during excavations carried out by an expedition from the Institute of Archaeology at the Warsaw University, headed by Marcin Rudnicki. Initially, the exploration focused on a Celtic settlement located at the base of the hill (Sites 1, 2 and 4); the researchers hoped to find a related necropolis as well. Archaeological excavations at the settlement were carried out from 1959 to 1973, under the consecutive supervision of Ł. Okuliczowa, D. Szlifirska and L. Gajewski, and they were resumed in 2000. Surface prospection during the 2000 excavation season led to the discovery of a burial ground

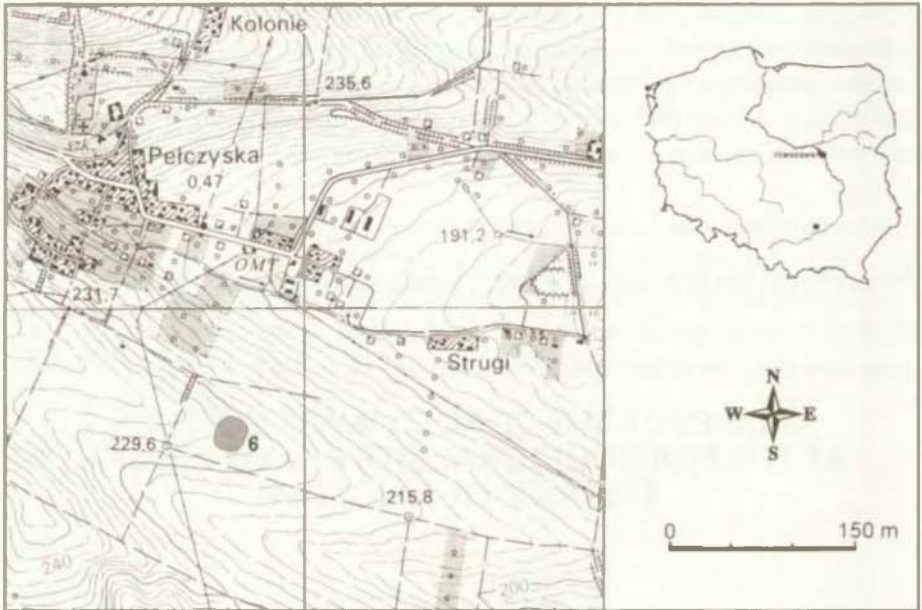

Fig. 1. Locations of site 6 at Pelczyska
Ryc. 1. Położenie stanowiska 6 w Pelczyskach

used first by a Tyniec group in the Pre-Roman Period and then by a community representing the Przeworsk culture in the Roman Period; the cemetery, situated on the nearby hill, was marked as Site 6. Due to quickly progressing erosion and high scientific value of the archaeological finds, Site 6 has been the main object of exploration since 2001. The excavations carried out there from 2001 to 2005 comprised the area of 1600 m² and resulted in uncovering, apart from the sepulchral finds related to the Tyniec and the Przeworsk groups, a cemetery dating back to the Funnel Beaker culture (FBC), a CWC cemetery, two graves of the Bell Beaker culture (BBC), a cemetery of the Mierzanowice culture and a cemetery of the Trzciniec culture (marked jointly as Site 6), as well as FBC and Mierzanowice culture settlements (marked as Site 7). Since the middle of the 4th millennium BC, therefore, for more than 2000 years, the hill in Pelczyska had witnessed burial practices of communities representing successive Neolithic and Early Bronze cultures, and then communities from the Tyniec group and the Przeworsk culture. To date, the researchers have found no indisputable traces of aboveground structures (megaliths, burial mounds) which could have been an element attracting nearby human groups. The CWC graves, discussed in the present paper, were uncovered in the northern part of an extensive flat area on the culmination of the hill. The location had earlier been taken up by a FBC cemetery (Fig. 2). Altogether, five features undoubtedly related to a CWC community have been explored.

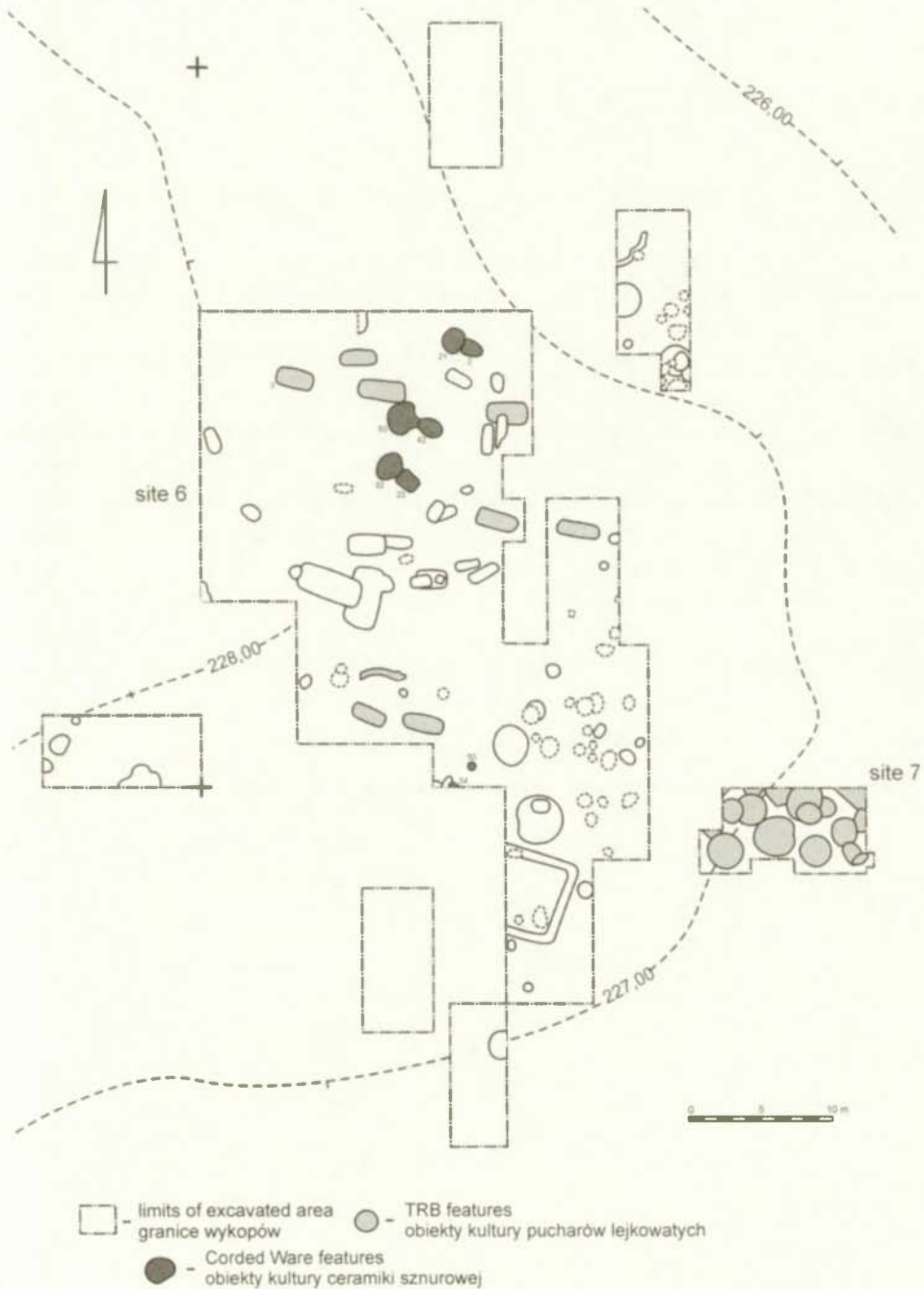

Fig. 2. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Sketch of the site
Ryc. 2. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Plan stanowiska

2. DESCRIPTION OF THE FEATURES

Feature 21/2004

Niche grave. Its entrance pit (feature 2/2004), situated to the east of the niche, was roughly rectangular in horizontal cross section, with a slightly rounded eastern side. The pit, 154 x 110 cm, oriented NWW–SEE along its longer axis, lay at the depth of 88 cm below the present level of the ground. The roof section of its fill consisted of a layer of dark brown humus mixed with small lumps of yellow loess and fine bits of marl. In its lowest part, the fill contained two layers of dark yellow loess sloping north-west, just like the bottom of the pit. The floor section of the entrance pit had the dimensions of 130 x 90 cm. A short (8 cm) rectangular gallery, 55 x 40 cm, led to the grave niche (feature 21/2004). The niche was roughly oval in shape, with its longer axis oriented NE–SW. Its fill consisted of humified dark brown soil of the same kind as the soil in the roof section of the entrance pit (Fig. 3). The middle part of the western wall of the niche had a number of diagonal parallel grooves which may be interpreted as traces left by a tool used to bore the niche in the compact ground. The niche, 160 x 145 cm at the bottom, lay at the preserved depth of approx. 140 cm below the level of the ground. Two skeletons deposited its bottom were oriented along the N–S axis, their heads pointing north (Fig. 4 and 5). The faces of the skulls were turned to and touching each other. The lower limbs of both skeletons were pulled up sharply at their knee joints and slightly at their hip joints. The man (I), 35–45 years old (*maturus*), was placed on his back, with the head and legs turned left (anthropological analysis of all the skeletons from the cemetery in Pelczyska was carried out by Dr. Maurycy Stanaszek from the Unit of Historical Anthropology at the Institute of Archaeology, Warsaw University). His left hand embraced the back of the other body; the original arrangement of the right hand was not preserved, but it may have been bent strongly at the elbow, with the inside of its palm turned towards the skull. The other person buried in the

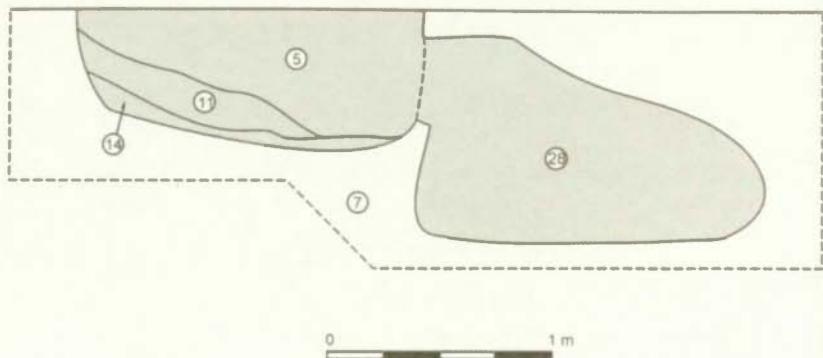

Fig. 3. Pelczyska, Commune Złota, site 6. Profile S of feature 21/2004
Ryc. 3. Pelczyska, gm. Złota, st. 6. Profil S obiektu 21/2004

Fig. 5. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 21/2004. Photo by M. Rudnicki
 Ryc. 5. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 21/2004. Fot. M. Rudnicki

Fig. 6. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 32/2002. Photo by M. Rudnicki
 Ryc. 6. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 32/2002. Fot. M. Rudnicki

Fig. 9. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 32/2002. Photo by M. Rudnicki
Ryc. 9. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 32/2002. Fot. M. Rudnicki

Fig. 10. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 32/2002. Photo by M. Rudnicki
Ryc. 10. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 32/2002. Fot. M. Rudnicki

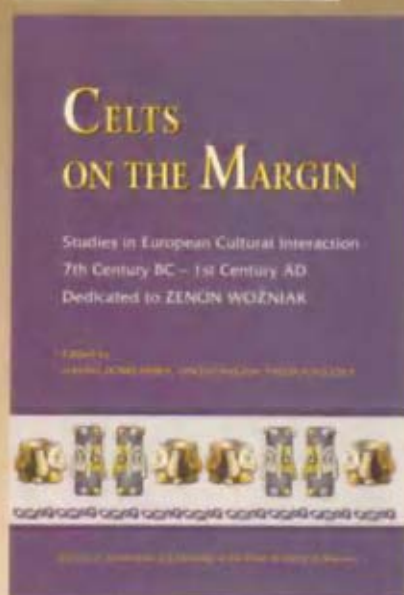
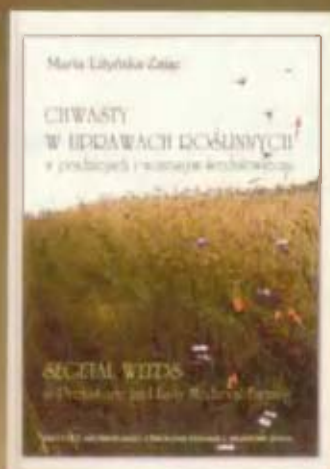

Fig. 15. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 50/2002. Photo by M. Rudnicki
Ryc. 15. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 50/2002. Fot. M. Rudnicki

Fig. 16. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 50/2002. Photo by M. Rudnicki
Ryc. 16. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 50/2002. Fot. M. Rudnicki

Szanowni Państwo,
 Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Oddział w Krakowie posiada w ciągłej
 sprzedaży publikacje wydane przez wydawnictwo Instytutu.
 Wszystkie książki można nabyć bezpośrednio w Oddziale IAE PAN w Krakowie, bądź też
 zamówić telefonicznie, listownie lub za pomocą poczty elektronicznej. Zamówione pozycje
 wyślemy za zaliczeniem pocztowym, doliczając cenę przesyłki

Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Oddział w Krakowie
 ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków; tel. 422 29 05
 e-mail: iaekrak@archo.pan.krakow.pl; ula@archo.pan.krakow.pl

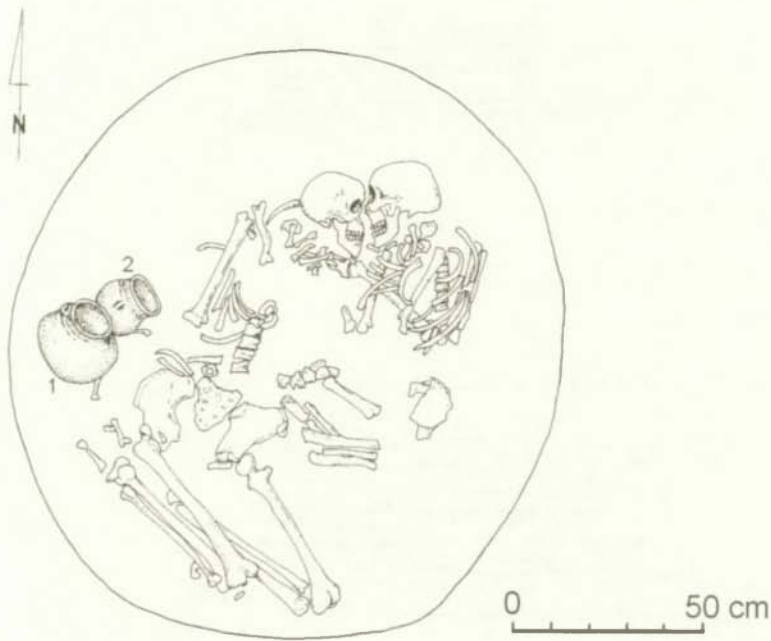

Fig. 4. Pełczyńska, Commune Złota, site 6. Feature 21/2004. Drawn by A. Kozieliwski
Ryc. 4. Pełczyńska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 21/2004. Rys. A. Kozieliwski

niche (II), a woman aged 20–25 (*adultus*), lay on her back, with the head and legs turned right. Between the two skeletons were remains of an *infans I* child (III). An inventory consisting of two amphorae lay to the west of the pelvis bone of skeleton I.

Inventory:

1. Medium-size amphora, preserved only in fragments, with a globular belly tapering distinctly toward the bottom, a short cylindrical neck flared slightly at the mouth, and a concave moderately defined bottom. The upper part of the belly is ornamented with a slightly pronounced low band of clay, pierced vertically with three symmetrically placed pairs of small holes (3–4 mm in diameter). Between the mouth and the applied band, the amphora is covered with 9–10 rows of horizontal impressions of an anticlockwise-wound cord (thickness: 1 mm). Outer surface orange-brick red, dull, slightly uneven, with visible traces of multidirectional brushing. Inner surface grey-orange, slightly smoothed, dull, brushed. Cross section orange-brick red, distinctly layered, with quite numerous grains of fine sand. Height: 19.0 cm; diameter of the mouth: 10.2–10.8 cm; diameter of the belly: 21.3 cm; diameter of the bottom: 6.0 cm; thickness of the walls: 6–8 mm. Fig. 6: 2 and No 1 in Fig. 4.

Fig. 6. Pelczyska, Commune Złota, site 6. Feature 21/2004. Furniture of grave.

Drawn by A. Kosik-Roczkańska

Ryc. 6. Pelczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 21/2004. Wyposażenie grobu. Rys. A. Kosik-Roczkańska

2. Small amphora, preserved in its entirety, with two handles. It is ornamented with impressions of a 1.5-mm-thick anticlockwise-wound cord, slightly blurred in places, arranged in 8 horizontal rows. Neck slightly flared, ending in a poorly defined lip. Indistinct, flat bottom. Outer surface grey, dull, slightly smoothed, with large admixture of red break-stone (fine- and medium-grained). Inner surface grey, dull and even. Height: 12.6 cm; diameter of the mouth: 9.4–9.8 cm; diameter of the belly: 13.2 cm; diameter of the bot-

tom: 5.5 cm; thickness of the walls: 5 mm; diameter of the handles: 4 mm. Fig. 6: 1 and No 2 in Fig. 4.

Feature 32/2002

Niche grave. Its entrance pit (feature 22/2002), 160 x 110 cm, lying at the depth of approx. 95 cm below the level of the ground, was roughly rectangular in shape, with its longer axis oriented NW–SE. The composition of its fill in its roof section was similar to that of the entrance pit at feature 21/2004: dark brown soil mixed with small lumps of yellow loess and fine bits of marl (layer 12), while its floor section was filled with light yellow loess mixed with a few small lumps of marl. Exploration of layer 12 resulted in the discovery of separate unrelated bones of a human adult (probably female) aged 35–40, 2 bone beads and small fragments of pottery. The entrance itself, approx. 50 cm wide, led to the niche down a steep, almost vertical step, and it was blocked with a large limestone slab, 60 x 40 x 25 cm, placed on several smaller flat lumps. The bottom of the niche (feature 32/2002) lay at the depth of nearly 50 cm below the bottom of the entrance pit and approx. 140 cm

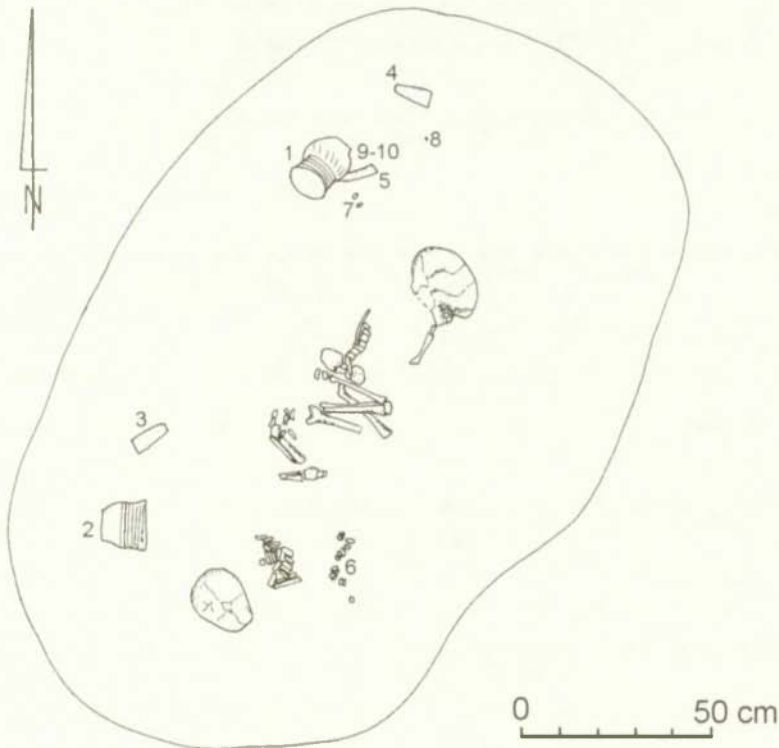

Fig. 7. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 32/2002. Drawn by A. Koziński
Ryc. 7. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 32/2002. Rys. A. Koziński

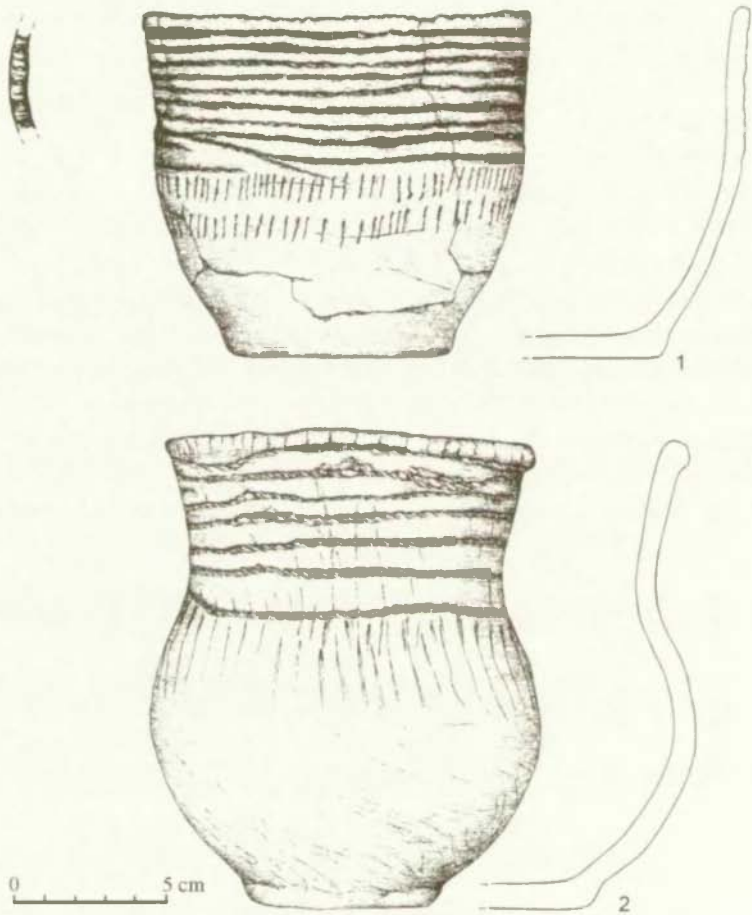

Fig. 11. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 32/2002. Furniture of grave.

Drawn by A. Kosik-Roczkańska

Ryc. 11. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 32/2002. Wyposażenie grobu. Rys. A. Kosik-Roczkańska

below the surface of the ground. The niche, 225 x 160 cm, was roughly oval in shape, with the longer axis oriented NE–SW. Its fill consisted of dark brown soil mixed with yellow loess in numerous small concentrations. Apart from isolated fragments of pottery, the fill yielded 2 teeth and 2 fragments of ribs, most probably belonging to the *maturus* adult mentioned above. In the central section of the niche bottom, remains of two children were discovered, oriented along the NE–SW axis, with their lower limbs turned toward each other (Fig. 7–10). The remains were markedly incomplete. Some of the bones lay separately at various levels of the fill. This may have been caused by animals: numerous animal burrows were documented during the exploration. The first interred child (I), aged 3–4 (*infans I*), lay on its right side, with the legs bent sharply at their knee joints and the skull

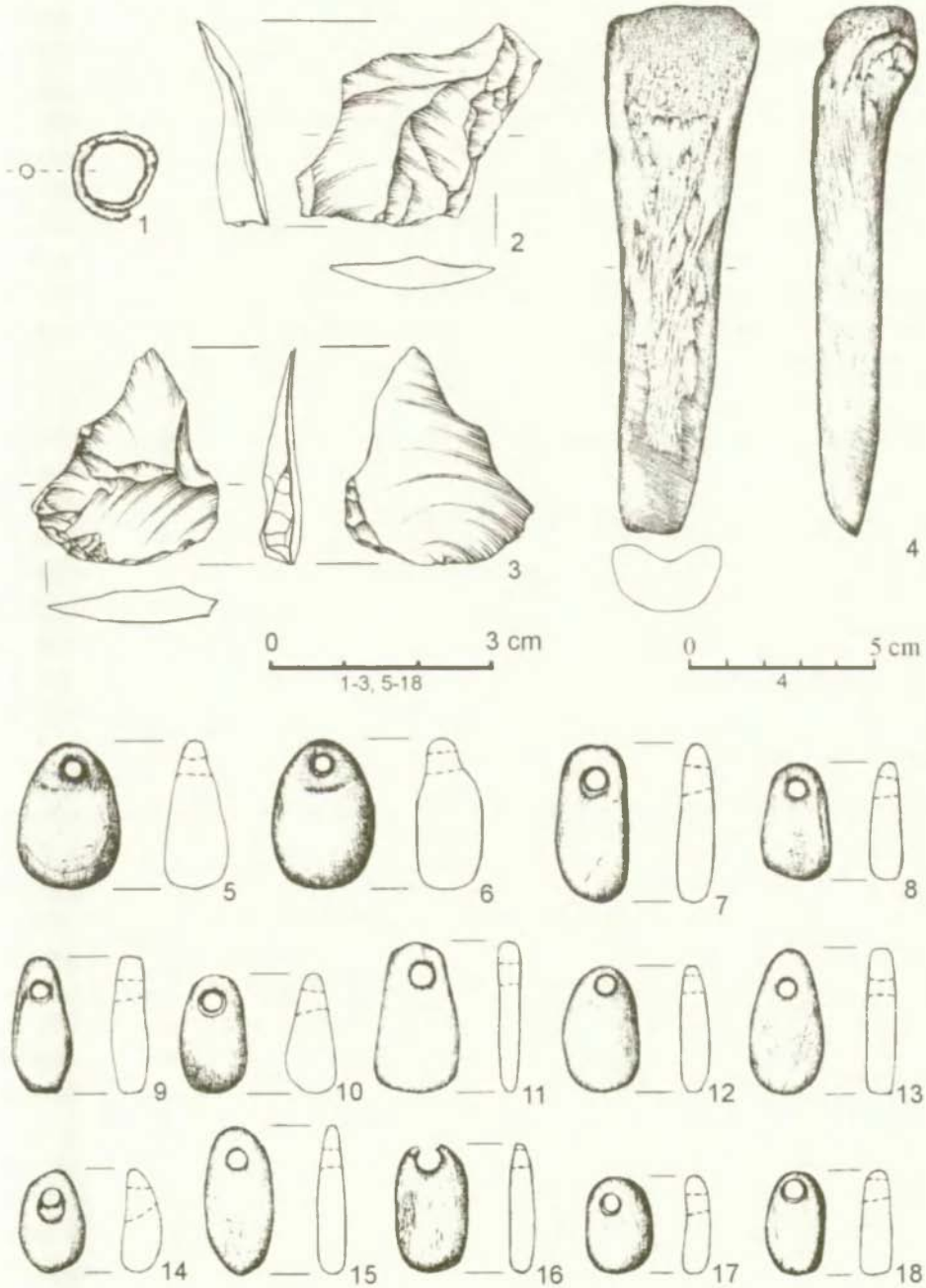

Fig. 12. Pełczyńska, Commune Złota, site 6. Feature 32/2002. Furniture of grave.

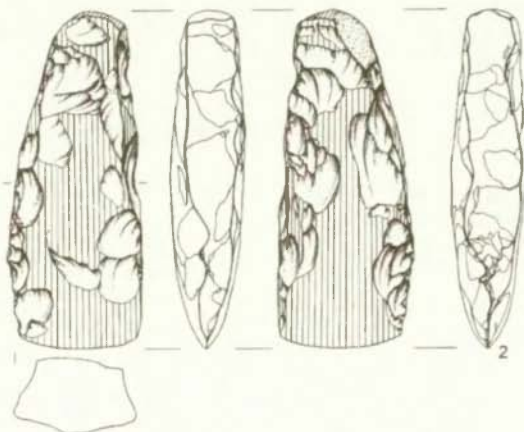
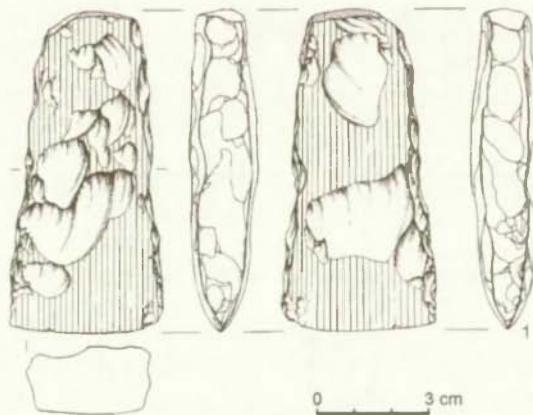
Drawn by A. Kosik-Roczkalska

Ryc. 12. Pełczyńska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 32/2002. Wyposażenie grobu. Rys. A. Kosik-Roczkalska

placed vertically, facing SE. It is difficult to determine the reason for this unanatomical position of the skull, but the arrangement seems to be intentional, unrelated to postdepositional processes or animal activity. The second interred child (II), aged 5–7 (*infans I*), lay on its left side, with the legs bent sharply at their knee joints and the skull facing east. The inventory accompanying skeleton I included a beaker, a flint axe and 13 bone beads arranged in a way that suggested they had originally formed a necklace. The inventory of the second burial consisted of a beaker, a flint axe, a bone chisel, a fragment of another bone artefact, a fragment of an antler tool, 2 bone beads and a copper earring. A small fragment of another copper ornament was discovered at the base of the skull of skeleton II. The bone and antler items lay in a cluster by the beaker. The burial level yielded also 2 flint flakes.

Inventory:

1. Beaker with an S-shaped profile, preserved in its entirety. Mouth with a well defined lip, decorated with a strip of irregular vertical incisions. Below, on the neck and the upper part of the belly, there is an ornament consisting of a) 7 horizontal and irregularly spaced impressions of a thick (2–2.5 mm) anti-clockwise-wound cord; b) irregular horizontal row of vertical incisions (doubled incisions on the belly); c) strip of engraved lines, some of them vertical, some diagonal. Bot-

tom shaped into a pedestal, flat, roughly connected to the lower part of the belly. Outer surface only slightly smoothed, dull, orange or brown in places, with visible traces of deep but slightly blurred brushing on the lower part of the belly. Inner surface even, dull, orange and brown, with traces of multidirectional brushing. Admix-

Fig. 13. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 32/2002.

Furniture of grave.

Drawn by A. Kosik-Roczkalska
Ryc. 13. Pełczyska, gm. Złota, st. 6.
Obiekt 32/2002.

Wyposażenie grobu.

Rys. A. Kosik-Roczkalska

Table 1. Analysis of chemical composition of the wire from grave 32/2002, carried out by Elżbieta Pawlicka from the Central Laboratory of the Institute of Archaeology and Ethnology of Polish Academy of Sciences (Sample No CL 14189)

Tabela 1. Analiza składu chemicznego drutu z grobu 32/2002, wykonana przez Elżbietę Pawlicką z Centralnego Laboratorium IAE PAN (próbna nr CL 14189)

Cu	Al	Si	Fe	Ni	Zn	Ag	Sn	Sb	Pb
93.99	0.24	0.51	0.24	0.04	0.89	2.83	0.06	0.55	0.65

ture of fine- and medium-grained sand visible on both surfaces. Height: 15.8 cm; diameter of the mouth: 11.9–12.5 cm; diameter of the belly: 12.8 cm; diameter of the bottom: 6.4 cm; thickness of the walls: 4–5 mm. Fig. 11: 2 and No 1 in Fig. 7.

2. Flowerpot-shaped beaker with well defined bottom, decorated with a row of wide incisions on the rim of its vertically truncated mouth. Also, ornamented with 9–10 horizontal impressions of an anticlockwise-wound cord (thickness: 2 mm), underlined with two horizontal rows of triple vertical impressions of a comb. Outer surface in various shades of brown, dull and even. Cross section black, slightly stratified, with an admixture of fine- and coarse-grained sand (up to 2.5 mm) and small isolated lumps of fireclay. Height: 10.7–11.0 cm; diameter of the mouth: 12.7–13.3 cm; diameter of the bottom: 7.5 cm; thickness of the walls: 5 mm. Fig. 11: 1 and No 2 in Fig. 7.

3. Chocolate flint flake, 23 x 24 x 3 mm; edges with traces of grinding, which probably resulted from the use of the tool. Fig. 12: 2.

4. Chocolate flint flake, 29 x 25 x 4 mm. Fig. 12: 3.

5. Axe made of Świeciechów flint, irregular in cross section (with three/four sides), carefully ground around its cutting edge and on large parts of the other surfaces. Butt quadrangular, slightly convex. A fragment of natural surface visible on a lateral face, with Eolithic gloss. Length: 91 mm; thickness: 19 mm; width of the cutting edge: 31 mm; width of the butt: 14 mm; thickness of the butt: 14 mm. Fig. 13: 2 and No 3 in Fig. 7.

6. Quadrangular axe made of Świeciechów flint, ground carefully around its cutting edge and on large parts of the other surfaces. Thick butt covered with natural surface (with Eolithic gloss). Lateral surfaces formed by striking a series of flakes off one frontal face. Length: 86 mm; thickness: 17 mm; width of the cutting edge: 40 mm; width of the butt: 26 mm; thickness of the butt: 13 mm. Fig. 13: 1 and No 4 in Fig. 7.

7. Two bone beads, 20 x 14 x 8 mm and 20 x 14 x 9 mm, saclike in shape, with a small hole in their narrower part. Fig. 12: 5–6 and No 7 in Fig. 7.

8. Thirteen bone beads (made probably from teeth of an animal, e.g. a deer) with a small asymmetrically placed hole, differing in their shape and slenderness. Most of them are flat in cross section, only two are convex. Length: 13–20 mm; width: 8–11 mm; thickness: 2.5–7 mm. Fig. 12: 7–18 and No 6 in Fig. 7.

9. Large chisel made from a cow right radial bone split lengthwise from its proximal end. Carefully formed and smoothed on both sides of the working part, with a wide straight edge.

Length: 140 mm; width of the edge: 15 mm; width of the shaft: 40 mm. Fig. 12: 4 and No 5 in Fig. 7.

10. Fragment of a goat/sheep/s brachial bone, possibly part of a large awl. Preserved length: 58 mm; width of the handle: 25 mm. No 9 in Fig. 7.

11. Fragments of a deer's antler, possibly parts of a destroyed tool, so-called antler splitting wedge. Diameter: 25 mm. No 10 in Fig. 7.

12. Ring made from a copper wire, probably part of a spiral ornament, with one end flattened, the other damaged. Diameter of the ring: 11 mm; thickness of the wire: 1.5–2 mm. Fig. 12: 1 and No 8 in Fig. 7.

13. Small fragment of an ornament made from a narrow copper tape, found by the skull of skeleton II — central part of an artefact, bent at the angle of 180°. Width: 3 mm; thickness: 0.5 mm.

Feature 50/2002

Niche grave. Its entrance pit (feature 42/2002), 175 x 120 cm, with the preserved depth of approx. 120 cm below the level of the ground, was roughly rectangular in shape and oriented along the NWW–SEE axis. Its fill consisted of layers of grey-brown, bright yellow and dark brown soil sloping toward the entrance gallery, with patches of yellow loess noticeable at various levels. Approx. 8 cm above the bottom, on the northern wall of the pit, there was a circular patch of scorched loess, orange in colour, approx. 25 cm in diameter. Traces of bonfire: small charcoals, were also documented within the fill of the feature. The entrance gallery, built in the north-western wall of the entrance pit, was semicircular in cross section, with the diameter of 60 cm and the length of approx. 40 cm. No indisputable remains of a separating wall were discovered, though such a partition might have included a lump of yellow loess, approx. 25 cm in diameter, found at the exit of the gallery, approx. 5 cm above the bottom of the feature. The fill of the gallery and the niche consisted of dark brown soil, humified and mixed with numerous small lumps of yellow loess. The niche itself (feature 50/2002), 235 x 170 cm, was roughly oval in shape, oriented along the NE–SW axis. Its bottom lay at the depth of approx. 70 cm below the bottom of the entrance pit and approx. 190 cm below the level of the ground. The niche contained a very poorly preserved male burial, aged 30–40 (*adultus/maturus*, Fig. 14, 15). The remains consisted mainly of bone pulp, difficult to explore. We may only assume that the man was deposited in a contracted position, with lower limbs turned to the right and bent at a very acute angle at their knee joints. The body was accompanied by a rich inventory: an amphora, a beaker and a flint axe placed north of the legs, a cluster of bone and flint tools (Fig. 16) and two flint arrowheads west of the torso, a battle-axe and a whetstone further south, and a grindstone covering some decomposed organic material (wood?) immediately south of the head. The burial level also yielded a small fragment of a bone bead. Approx. 10 cm east of the grindstone, there was a distinct regular dark patch, 20 x 15 cm, with numerous small charcoals within.

Inventory:

1. Poorly preserved large amphora with a belly shaped into a flattened sphere. Short slightly flared neck ending in a poorly defined lip. Distinctly separated bottom in the form of a low pedestal. No attached handles; instead, a protruding applied band of clay on the upper part of the belly was vertically pierced, probably in three places (two puncture marks survived), the inside diameter of the holes being 5 mm. Moreover, 5 holes with a similar diameter are preserved on the belly and at the base of the neck. The amphora is ornamented with 4 horizontal impressions of a 1.5-mm-thick anticlockwise-wound cord (on the neck) and 3 rows of vertical stamped impressions made with a delicate comb (on the upper part of the belly) Outer surface brick red-brown, dull, slightly smoothed. Deep trac-

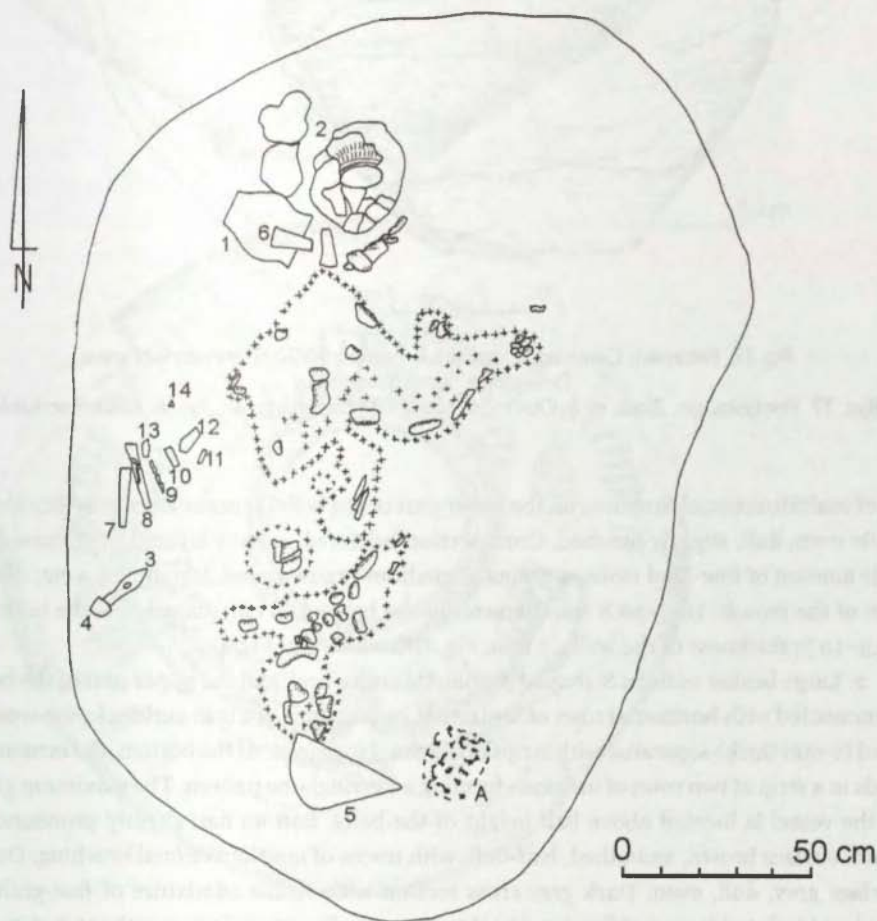

Fig. 14. Pełczyńska, Commune Złota, site 6. Feature 50/2002. Drawn by A. Kozieliński

Ryc. 14. Pełczyńska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 50/2002. Rys. A. Kozieliński

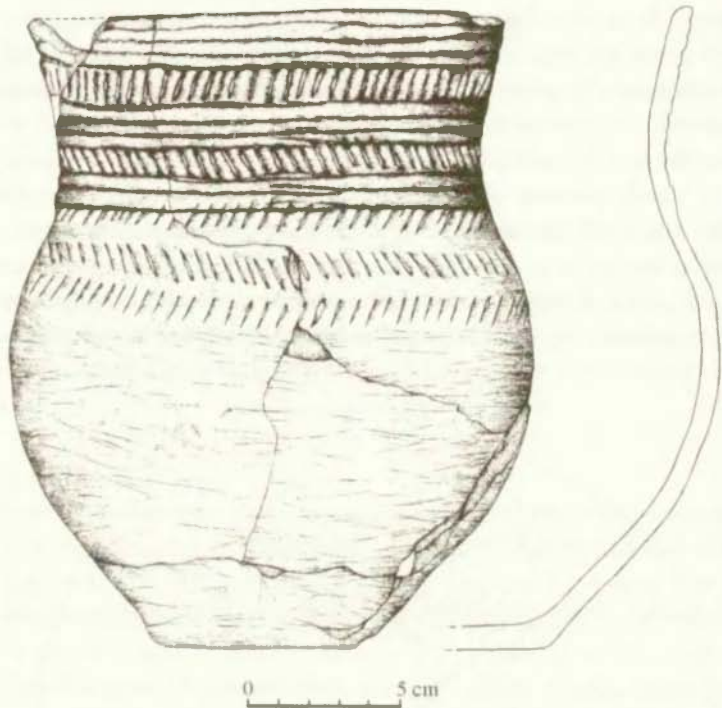

Fig. 17. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Feature 50/2002. Furniture of grave.

Drawn by A. Kosik-Roczkańska

Ryc. 17. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 50/2002. Wyposażenie grobu. Rys. A. Kosik-Roczkańska

es of multidirectional brushing on the lower part of the belly. Inner surface gray-brick red, quite even, dull, slightly brushed. Cross section brick red, slightly layered, with considerable amount of fine- and isolated grains of medium-grained sand. Height: 24.4 cm; diameter of the mouth: 10.3–10.8 cm; diameter of the belly: 31.6 cm; diameter of the bottom: 10.3–10.7; thickness of the walls: 7 mm. Fig. 18 and No 2 in Fig. 14.

2. Large beaker with an S-shaped profile. Its entire neck and the upper part of the belly ornamented with horizontal rows of horizontal impressions of a thin anticlockwise-wound cord (1-mm thick) separated with strips of diagonal incisions. At the bottom, the ornament ends in a strip of two rows of incisions forming a herringbone pattern. The maximum girth of the vessel is located above half height of the belly. Bottom flat, slightly pronounced. Outer surface brown, smoothed, half-dull, with traces of multidirectional brushing. Outer surface grey, dull, even. Dark grey cross section with visible admixture of fine-grained sand and isolated lumps of fireclay. Height: 20.9 cm; diameter of the mouth: 15.6–6.7 cm; diameter of the belly: 17.2 cm; diameter of the bottom: 7.3–7.5; thickness of the walls: 5–6 mm. Fig. 17 and No. 1 in Fig. 14.

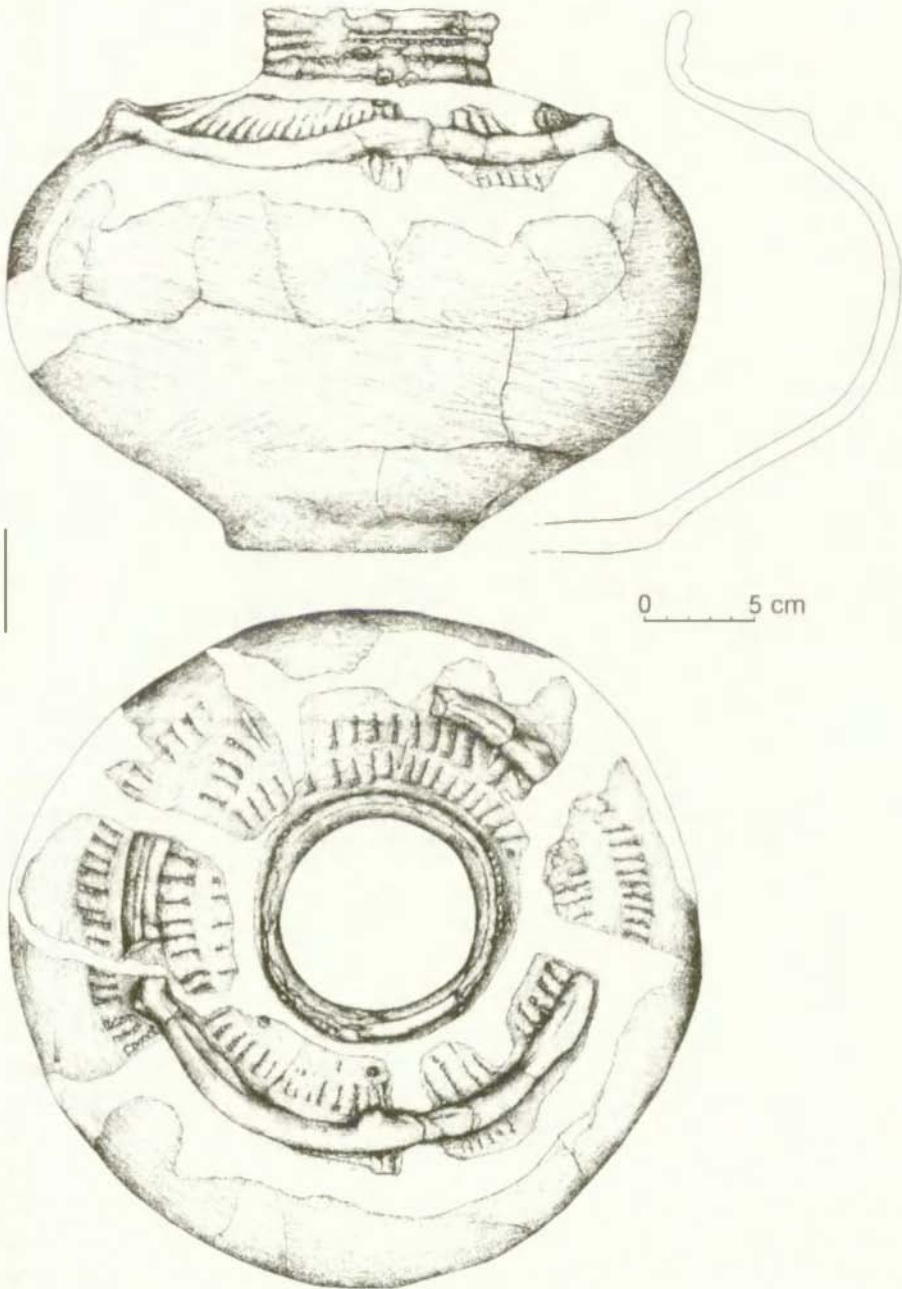

Fig. 18. Pełczyńska, Commune Złota, site 6. Feature 50/2002. Furniture of grave.

Drawn by A. Kosik-Roczalska

Ryc 18. Pełczyńska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 50/2002. Wyposażenie grobu. Rys. A. Kosik-Roczalska

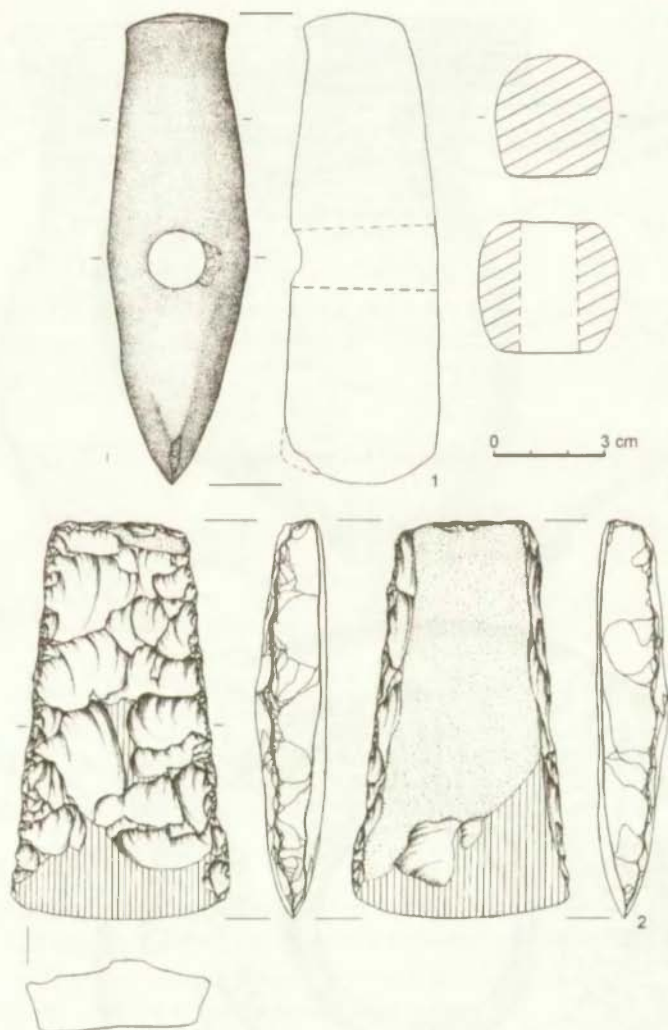

Fig. 19. Pelczyska, Commune Złota, site 6. Feature 50/2002. Furniture of grave.

Drawn by A. Kosik-Roczalska

Ryc. 19. Pelczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 50/2002. Wyposażenie grobu. Rys. A. Kosik-Roczalska

3. Boat-like battle-axe made of olivine gabbro (the raw material was determined by Prof. RNDr Antonín Přichystal, CSc [Katedra geologie a paleontologie Přírodovědecké fakulty MU, Brno]). Cutting edge asymmetrical, slightly damaged. Butt well-defined, semi-circular, protruding. Upper surface flat, smoothed more carefully than the other parts of the battle-axe. Shaft-hole bored from one side only, closer to the edge than to the butt. Length: 125 mm; width: 38 mm; height: 38 mm; preserved width of the cutting edge:

38 mm; width of the butt: 26 mm; height of the butt: 25 mm; diameter of the shaft-hole: 16–17 mm. Fig. 19: 1 and No. 3 in Fig. 14.

4. Fragment of a whetstone made of sandstone, 63 x 47 x 33 mm. The largest preserved surface with a distinct hollow due to the use of the tool. Fig. 21: 1 and No. 4 in Fig. 14.

5. Damaged flat grindstone, 341 x 163 x 34 mm, made of fine-grained sandstone of Carpathian origin. Both sides were used, as evidenced by deep circular hollows caused by grinding. Fig. 21: 4 and No. 5 in Fig. 14.

6. Arrowhead, 15 x 12 x 2.5 mm, made of chocolate flint; retouch limited to the edge, regular on both surfaces. Medium deep arched notch. One wing is damaged. Fig. 20: 4.

7. Slender arrowhead, 18 x 12.5 x 2.5 mm, made of chocolate flint, with regular retouch extending well over both surfaces of the flake. Deep trapezium-shaped notch. Fig. 20: 3 and No. 14 in Fig. 14.

8. Tool made on a chocolate flint flake, 53 x 26 x 5 mm. Regular flat retouch on both edges and the tip, extending over the surface of the flake. Edges glossed and ground, due to the use of the tool. Fig. 20: 7 and No. 13 in Fig. 14.

9. Knife-like tool, 66 x 30 x 9 mm. on a blade made of slightly overheated chocolate flint. Regular flat semiabrupt retouch limited to the edge on both edges. Fig. 20: 1 and No. 12 in Fig. 14.

10. Fragment of a knife-like tool, 49 x 16 x 5 mm, made on a regular narrow chocolate flint blade, damaged at its top section. Regular flat retouch limited to the edge on the left side and finer less regular retouch along the right edge. Right edge distinctly glossed. Fig. 20: 2 and No. 10 in Fig. 14.

11. Chocolate flint flake, 33 x 22 x 5 mm, struck off with a hard hammerstone. Fig. 20: 6 and No. 11 in Fig. 14.

12. Quadrangular axe made of Świeciechów flint, thoroughly polished around its cutting edge and partly on other sections of one frontal and one lateral faces. Lateral faces formed from one edge, which gives the axe trapezoidal cross section. Slight damage around the rim of the cutting edge. One frontal face and the butt with Eolithic glossing on their natural surfaces. Rectangular butt formed with a series of strikes. Length: 107 mm; thickness: 17 mm; width of the cutting edge: 58 mm; width of the butt: 37 mm; thickness of the butt: 12 mm. Fig. 19: 2 and No. 6 in Fig. 14.

13. Small fragment of an oval bone bead, 5 x 5 x 1 mm. Fig. 20: 5.

14. Poorly preserved bone chisel made probably from a cow radial bone split lengthwise from the proximal end. Length: 163 mm; preserved width of the edge: 12 mm; preserved width of the shaft: 15 mm. Fig. 21: 3 and No. 8 in Fig. 14.

15. Poorly preserved bone chisel made probably from a cow radial bone split lengthwise from the proximal end. Length: 158 mm; preserved width of the edge: 13 mm; preserved width of the shaft: 29 mm. Fig. 21: 2 and No 7 in Fig. 14.

16. Poorly preserved artefact made from a pig lower tusk flattened by cutting two of its sides; its surface was subsequently smoothed in places. Ends of the tusk are damaged. Length: 60 mm; maximum width: 11 mm; thickness: 2–3 mm. No 9 in Fig. 14.

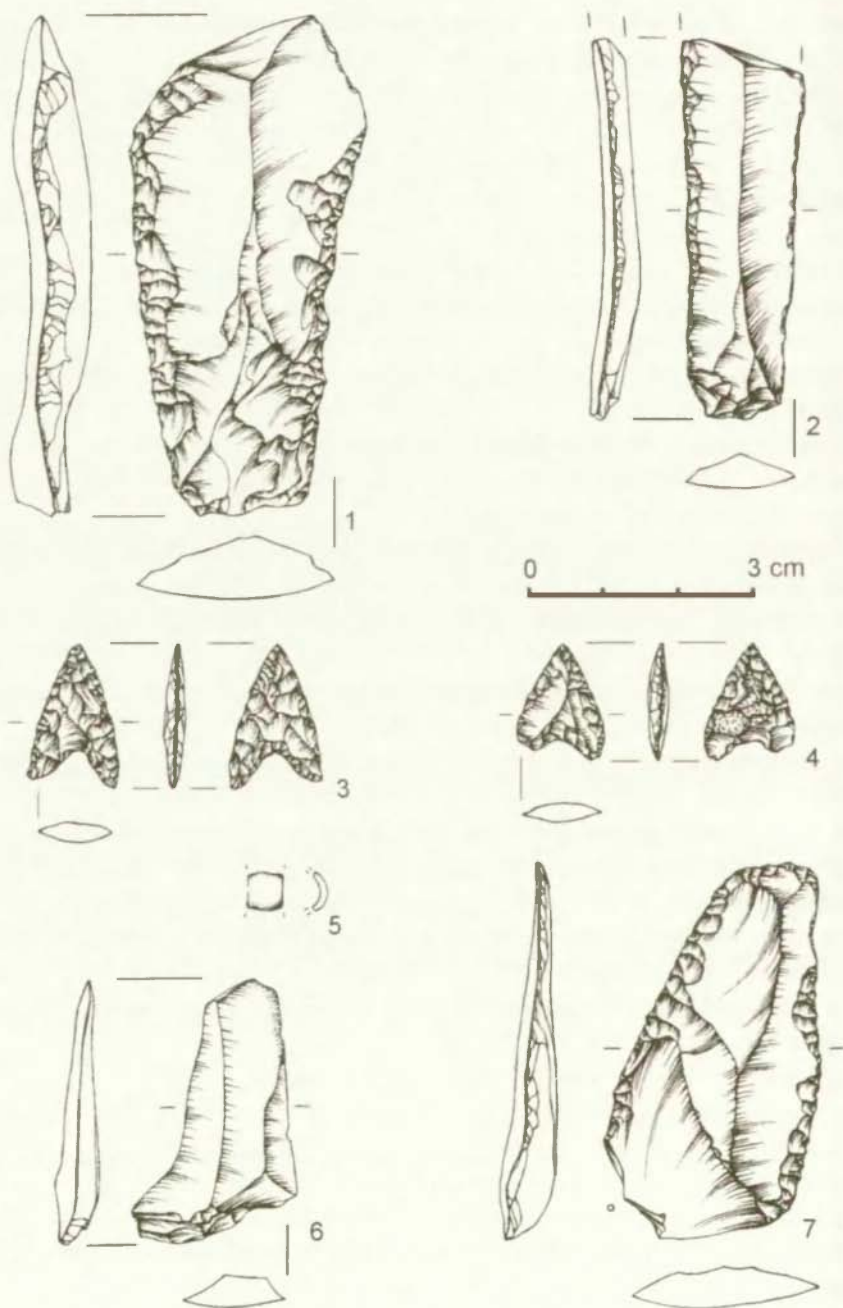

Fig. 20. Petczyska, Commune Złota, site 6. Feature 50/2002. Furniture of grave.

Drawn by A. Kosik-Roczalska

Ryc. 20. Petczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 50/2002. Wyposażenie grobu. Rys. A. Kosik-Roczalska

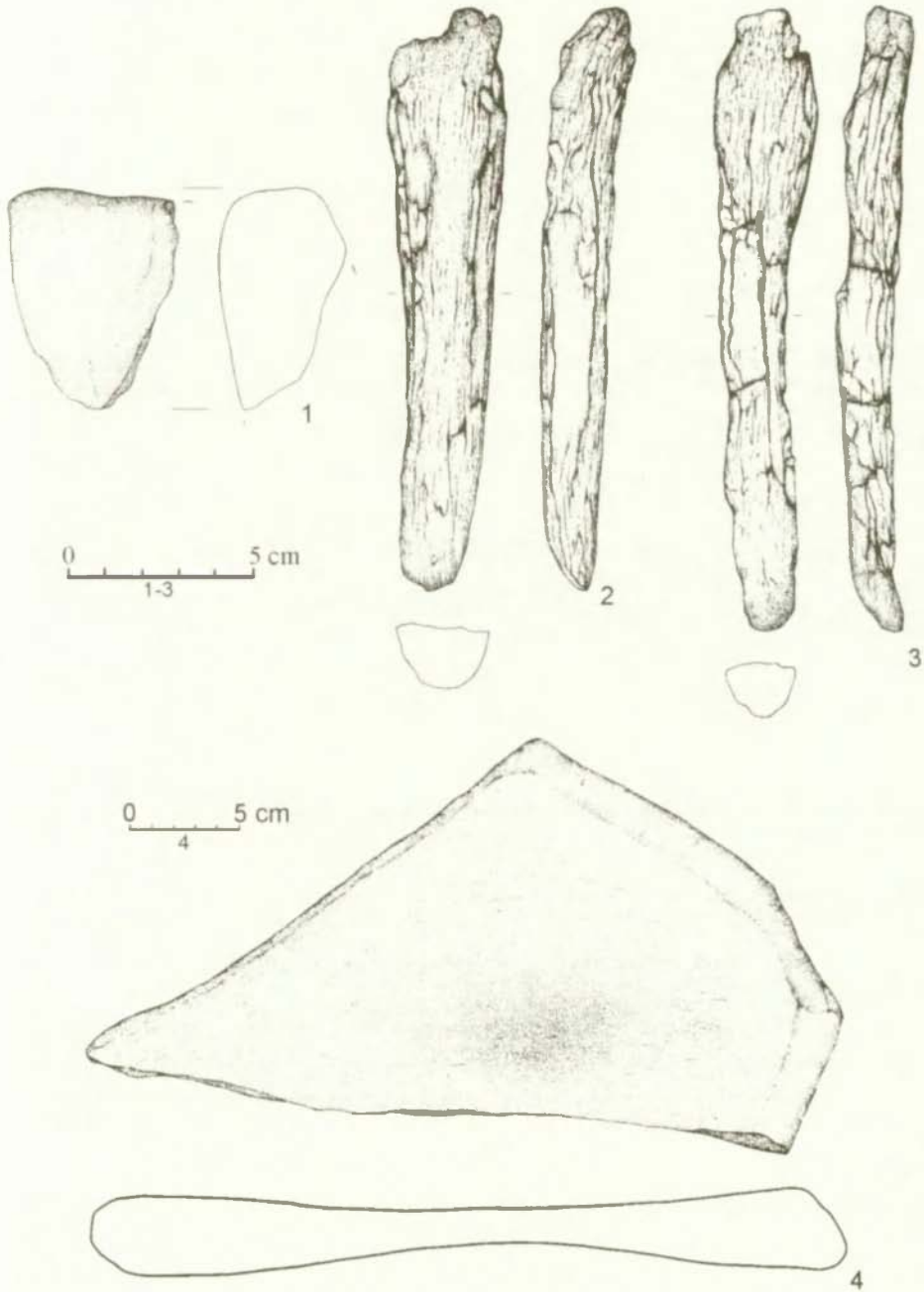

Fig. 21. Pelczyska, Commune Złota, site 6. Feature 50/2002. Furniture of grave.

Drawn by A. Kosik-Roczkańska

Ryc. 21. Pelczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekt 50/2002. Wyposażenie grobu. Rys. A. Kosik-Roczkańska

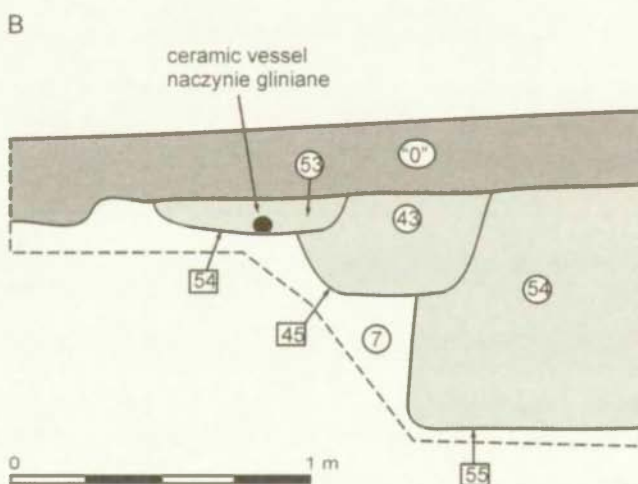
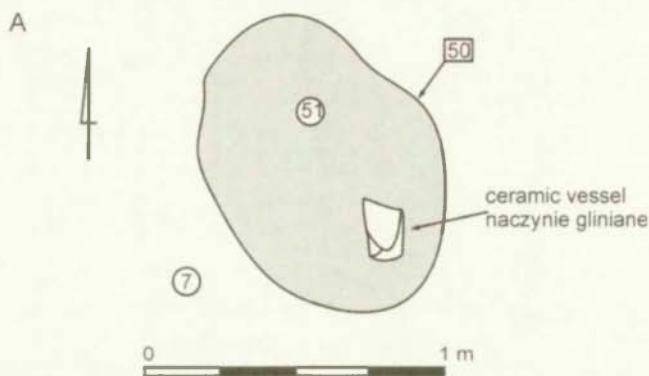

Fig. 22. Pełczyska, Commune Złota, site 6. Features 50/2004 (A) and 54/2004 (B)
Ryc. 22. Pełczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekty 50/2004 (A) i 54/2004 (B)

Feature 50/2004

Oval pit, 52 x 36 cm, preserved only in its bottom section (documented thickness of the fill: 7 cm). The fill consisted of humified light brown soil. The floor contained a small vessel. The feature might have been a grave of a child whose body later decomposed.

Inventory

1. Small flowerpot-shaped beaker, preserved in fragments, its mouth marked off with a small lip. Flat defined bottom. Upper part covered with an ornament consisting of 3 horizontal rows of impressions of an anticlockwise-wound cord (thickness: 1.5 mm) and 2 rows of incisions forming a herringbone pattern. Outer surface orange-brown, uneven, slightly smoothed. Inner surface gray, dull, uneven. Grey cross section. The clay with a copious admixture of fireclay (thickness up to 2 mm) and fine-grained sand. Height:

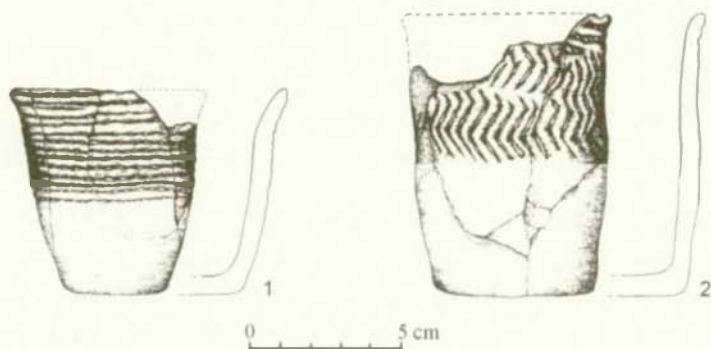

Fig. 23. Pelczyska, Commune Złota, site 6. Features 50/2004 (1) and 54/2004 (2). Furniture of grave.

Drawn by A. Kosik-Roczkalska

Ryc. 23. Pelczyska, gm. Złota, st. 6. Obiekty 54/2004 (1) i 50/2004 (2). Wyposażenie grobów.

Rys. A. Kosik-Roczkalska

8.6 cm; diameter of the mouth: approx. 7 cm; diameter of the bottom: 5.1 cm; thickness of the walls: 5 mm. Fig. 23: 2.

Feature 54/2004

Fragment of a small pit (maximum chord: 46 cm) with a slightly channelled bottom, uncovered at the southern corner of the excavation unit. Only the bottom section has survived (documented thickness of the fill: 9 cm; depth: 36 cm below the level of the ground). The pit contained a small CWC beaker. The feature, like Feature 50/2004, might have been a child pit grave where bone remains completely decomposed.

Inventory

1. Small flowerpot-shaped beaker with slightly convex walls flaring distinctly at the mouth. Bottom flat and undefined. Ornament consisting of 14 rows of impressions of a thin (0.5–1 mm) anticlockwise-wound cord. Outer surface grey-brown, dull and uneven. Inner surface grey, dull and uneven. Grey layered cross section. The clay with a copious admixture of fine-, medium- and coarse-grained fireclay and sand. Height: 6.7 cm; diameter of the mouth: approx. 6.5 cm; diameter of the bottom: 3.4 cm; thickness of the walls: 4–5 mm. Fig. 23: 1.

3. INTERPRETATION

Site 6 in Pelczyska proves to be of much interest, due both to its stratigraphic arrangement and its grave inventories. This was a small complex, analogous to cemeteries built around kurgans, as evidenced by the characteristic arrangement of the niche graves sur-

rounding (from the east) what seems to have been the central grave. The layout resembles that of other kurgan cemeteries, e.g. in Koniusza (Tunia 1979, 50–51, Fig. 2) and Pałecznicza (Liguzińska-Kruk 1989, 114, Fig. 2). The location of the cemetery in Pelczyska is typical of the CWC: the graves were built on the culmination of a loess hill, earlier taken up by a FBC cemetery and settlement (Kruk 1973a, 60–63, 106–109). All the niche graves (21/2004, 32/2002, 50/2002) had a similar construction, documented also at other sites representing the Kraków-Sandomierz CWC group. Due to considerable cohesion of the loess substratum, their roofs did not collapse, which makes the structure of the features easy to interpret. The entrance pits were roughly rectangular in shape, and they led to the niches along a short gallery (features 21/2004 and 50/2002) or directly (grave 32/2002), down a steep threshold. In each of the three graves, the fill in the niche consisted mainly of dark brown soil with numerous organic remains. In Marcin Rudnicki's view, the stratigraphy and the nature of fill layers suggest that burying the entrance pits and the niches was a deliberate act and it did not result from natural processes (different opinion: Włodarczak 2006, 24). The entrance to the niche of grave 32/2002 was blocked with a large stone slab. Such a method of closing the chamber is known from several other features representing the Kraków-Sandomierz CWC group (e.g. grave 23 in Samborzec, graves 67, 90, 94, 126 and 142 in Żerniki Górne). The longer axes of the oval niches ran crosswise to the longer axes of the rectangular entrance pits, which, too, was a characteristic trait of CWC graves in Małopolska, distinguishing them from most graves of the Złota culture. The bodies were placed in the central part of the niche bottom. Their orientation — along the N–S axis (graves 21/2004 and 50/2002) or the NE–SW axis (grave 32/2002) — was typical of the Kraków-Sandomierz CWC group. Unfortunately, details of their arrangement are sometimes difficult to establish due to the poor state of preservation of the bones and to post-depositional relocations. We may assume that the dead were placed on their backs (feature 50/2002 and the “western burial” in grave 21/2004) or on their side (both burials in grave 32/2002 and the “eastern burial” in grave 21/2004). Their legs were bent at an acute angle at their knee joints, at an obtuse angle at their hip joints. Each of the niche graves represents a different variant of the multiple burial (Włodarczak 2006, 64–66). In grave 21/2004, one skeleton embraced the other, which points to a close relationship between the buried persons (cf. Kristiansen 1984, 84). Such an arrangement is known from other Małopolska sites dating back to the late Neolithic; it might involve two children (Żerniki Górne, grave 64; Kempisty, Włodarczak 2000b, 34), an adult and a child (Żerniki Górne, grave 97, and Złota, site 59; Kempisty, Włodarczak 2000b, 55, 56; Ścibior, Ścibior 1992, 101, Fig. 2) or two adults (Mierzanowice, site 1, grave 111; Bąbel 1979, 72, 73). Also, another position: bodies placed with their legs turned toward each other (cf. feature 32/2002), has been documented at the nearby cemeteries in Żerniki Górne (graves 78 and 85; Kempisty, Włodarczak 2000b), Złota (Kempisty 1965) and Chotelek Zielony (Pyzik 1982). Such an arrangement was typical of the entire CWC in Central Europe (e.g. Damm 1991, 85). The third variant of the multiple burial: an adult buried with remains of a small child in an unanatomical position,

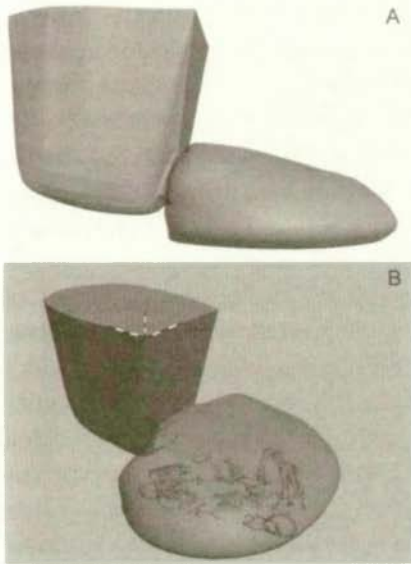

Fig. 24. Pełczyška, Commune Złota, site 6. 3D reconstruction of the 21/2004 feature's shape. Done by M. Nowak

Ryc. 24. Pełczyška, gm. Złota, st. 6. Rekonstrukcja trójwymiarowa kształtu obiektu 21/2004. Wyk. M. Nowak

has also been attested at nearby sites. An adult man with a child (cf. grave 50/2002) was buried e.g. in grave 67 in Żerniki Górne (Kempisty, Włodarczak 2000b, 36) and grave 2 in Gabultów (Górski, Jarosz 2006, 407-413). However, the burial of three people in one grave (a woman, a man and a child at feature 21/2004) is quite rare within the CWC in Małopolska. To date, such burials have been documented in four locations: Chotelek Zielony, "niche 1"; Gabultów, grave 2; Kobierniki; Kocmyrzów, grave 5). In Kobierniki and Kocmyrzów, like in Pełczyška, the grave contained bones of a woman, a man and a child.

The niche graves have yielded inventory typical of the CWC in Małopolska. The richest set of grave goods was discovered at feature 50/2002: elements of weaponry (battle axe, two flint arrowheads), two vessels and various tools (axe, grindstone, whetstone, flint knives, tusk of a boar, two bone awls, antler tool). The feature ranks among richly inventoried male graves, containing a set of grave goods which

distinguishes them from other burials. Its analogies seem to be e.g. grave 3 in Koniusza (Budziszewski, Tunia 2000); grave 3 in Zielona (Włodarczak 2000a) and graves 128 and 132 in Żerniki Górne (Kempisty, Włodarczak 2000b). Complexes of this kind had existed since phase II of the CWC, as exemplified by grave 1 in Witów (Rydzewski 1973, 72, 73). At phase III, tool inventories were distinctly richer and more varied than in the previous period. In grave 50/2002 in Pełczyška, the set of bone and flint tools was discovered in a cluster suggesting the existence of a container (bag?). Similarly deposited artefacts are known from other richly inventoried male graves (Włodarczak 2006, 143, 144). However, a small number of flint arrowheads (two items) discovered at the feature is less typical of such burials, although it has its analogies at other sites, also those on the lower Nida River: in Chotelek Zielony (Pyzik 1982) and Żerniki Górne (Kempisty, Włodarczak 2000b). Grave inventories, then, may have included quivers (which seems the most plausible interpretation for big clusters of arrowheads) or isolated arrowheads (arrows?). Large grindstones made of sandstone, used mainly to grind axes and battle-axes, were characteristic only of male burials. Analogous tools have been recovered e.g. from two graves located nearby: feature 2 in Malżyce (unpublished materials researched by K. Tunia and P. Włodarczak in 2004-2005) and feature 3A in Zagaje Stradowskie (unpublished research by B. Burchard).

The battle-axe lay at the level of the dead man's shoulder, at a distance from the cluster of tools. Battle-axes in such an isolated position have often been documented in graves in Małopolska. A set of pottery consisting of an amphora and a beaker is known from as many as 26 features representing the Kraków-Sandomierz CWC group, and it has usually been found in graves of male adults. The presence of isolated bones of a small child in this grave, however, is more difficult to interpret. They could have been remains of a sacrificial burial, which seems to be indicated by their localization within the feature (Włodarczak 2004b, 347).

The inventory of flint artefacts from grave 50/2002 is an illustration of typical traits of the CWC on the Małopolska Upland. It exemplifies the preferences for raw materials, different for core tools (Świeciechów flint) and for blades and flakes (chocolate flint). Knife-like forms are distinctly diversified in their typology: the inventory includes a chunky knife-like tool, a fragment of a knife made on a regular slender blade, and an asymmetrical knife typologically reminiscent of dagger-like knives made on blades, found in numerous male graves within the CWC (Włodarczak 2006, 23).

Grave 32/2002 contained remains of three people, but its inventory should probably be linked with two children buried at the bottom of the niche. This is one of the richer child graves discovered in Małopolska to date. The characteristic arrangement of the goods indicates their intended owners. Each of the children was accompanied by a beaker, a small axe and a few beads. The rest of the inventory (a chisel, poorly preserved artefacts made of bone and antler, a copper ring and some flints) were deposited by the body lying on its left side. The bone chisel from grave 32/2002 has been the first tool of this kind discovered beside a child. Until now, such artefacts have been found only with male burials (Kempisty 1978, 301; Włodarczak 2006, 75). Its presence in the grave may suggest that the dead child was a boy. He may also have been equipped with a splitting wedge made of a deer antler and an awl, preserved only in fragments. The gender of the other child cannot be determined on the basis of the accompanying inventory. It is also difficult to interpret the presence of an adult's (probably a *maturus* woman's) bones, much fragmented and located at various depths of the feature. They could have found their way inside with the soil used to fill the grave, as there have been no analogies to this kind of ritual on the entire Małopolska Upland. Moreover, there are no artefacts that could be linked with this adult.

The inventory consisting only of two amphorae, recovered from the double grave 21/2004, is quite modest in comparison to other CWC graves with adult burials on the Małopolska Upland. But single flowerpot-shaped beakers — such as those found in features 50/2004 and 54/2004 — are a typical element of inventories accompanying child burials. For this reason, and also because of the small size of the pits, we may speculate that features 50/2004 and 54/2004 were child graves. The skeletons of the buried children could have decomposed completely. It should be emphasized, however, that small pits with single vessels but without any traces of burial have been documented at several other sites, e.g. in Koniusza (Tunia 1979) and Palecznica (Liguzińska-Kruk 1989). These

may not have been graves but constructions of some other undetermined nature, as suggested by the relatively good state of preservation of children's remains in other prehistoric graves at the site in Pełczyska.

On the basis of the grave goods, features 21/2004, 32/2002 and 50/2002 should be linked with phase II (or perhaps subphase IIIA) of the CWC, i.e. with the older period of the Kraków-Sandomierz group (Włodarczak 2006). The 32/2002 and 50/2002 inventories are of particular importance here. The large beaker from grave 50/2002 evokes variant IIa by Machnik (1966) and variant PIVAc5 by Włodarczak (2006). The form, characteristic of the older phase of the Kraków-Sandomierz group, is known e.g. from the sites in Chotelek Zielony (Pyzik 1982, 61, Fig. 9: 1, 3, 4 and 62, Fig. 10: 2, 5), Młodzawy Duże (Machnik, 1966, Table VIII: 1a), Proszowice (Prokopowicz 1966, Table 1: 1, 2) and Zielona (Włodarczak 2004a, 319, Fig. 9: 1). Those vessels meet most criteria of the "A" type of forms, i.e. beakers included in the "all-European horizon" distinguished by many researchers. A distinctive feature of the vessel from Pełczyska is its rich ornamentation. Such "interweaving" of individual motifs is typical especially of the Globular Amphorae culture but rare within the CWC; in the latter cultural unit, it has mostly been documented on the Sandomierz Upland, e.g. on vessels from sites 1 and 5 in Mierzanowice (Wrotek 1962, 70, Fig. 9: a, b; Uzarowiczowa 1970, 210, Fig. 15: f, g). The beaker from grave 32/2002, on the other hand, finds its typological counterpart in an artefact from grave 23 in Samborzec (Włodarczak 1999: 127, Fig. 10: 1), i.e. form reminiscent of vessels representing the Złota culture. Its ornamentation (grooved lines on the belly) resembles the patterns on beakers from "niche 3" in Chotelek Zielony (Pyzik 1982, 62, Fig. 10: 2) and from Śmiechowice (Ścibior 1992, 258, Abb. 1: e). It is related, therefore, to artefacts linked with the beginnings of the local group on the Małopolska Upland. The one-piece beaker from grave 32/2002 is a unique form. Its closest analogy seems to be a vessel from grave 19 in Samborzec (Włodarczak 1999, 121, Fig. 4: 1). Such forms may be slightly older than classical flowerpot-shaped beakers – variants VIa and VIb in Machnik's classification (1966, 30, 31) – which could be treated as an argument for an "early" dating of grave 32/2002 in Pełczyska.

Amphorae from the graves at Pełczyska are of much interest due to their typology and style. The large vessel discovered at feature 50/2002 represents variant IIa in Machnik's classification (1966, 33) and variant IIBb2 in Włodarczak's classification (2006). Instead of handles, the vessel has vertically pierced double holes arranged symmetrically on the applied band of clay. Such punctures are also characteristic of vessels from the older phase of the Kraków-Sandomierz group, found e.g. in grave 1 at site 5 in Mierzanowice (Wrotek 1962, 70, Fig. 9: b), grave 1 in Witów (Rydzewski 1973, 75, Fig. 4: a) and on the artefact from the destroyed grave in Miechów (site 18; Machnik 1966, 34, Fig. 1). Another common trait of the amphora from Pełczyska and vessels from older phases of the CWC is the rich ornamentation covering the surface up to the applied band of clay. In terms of technology, too, the artefact from grave 50/2002 resembles forms belonging to the older horizon of the local group. However, the "furrowed stitch" ornament made with a comb has not been at-

tested in materials from Małopolska to date. This kind of decoration is typical of the Niemien culture, also of complexes ascribed to the "Linin horizon 3" coinciding with the CWC (Józwiak 2003, 204 and Tables). In this context, the presence of "holes" on the amphora from Pełczyska, a trait typical of vessel pottery from para-Neolithic cultures, acquires special meaning.

The larger amphora from grave 21/2004 resembles the latter vessel in many respects: it also has vertically pierced holes arranged on its poorly defined band applied of clay. But the other vessel from this grave, a small amphora with two handles, shows a stylistic and technological affinity with vessels of the Kraków-Sandomierz group.

The similarities between ceramic artefacts mentioned above are of great importance because they provide a basis for including the niche graves in Pełczyska into the older phase of the Kraków-Sandomierz CWC group. Analogies to the vessels from Pełczyska are to be found mainly at the nearby sites on the Nida River and on the Sandomierz Upland.

The battle-axe from grave 50/2002 represents "Ślęża" — type, usually found in features from older, but not the oldest, stages of the CWC. The artefact was made of rock material originating probably in Lower Silesia. Its typological counterparts have been recovered from grave 14 in Koniusza (Kruk 1973b, 64, Fig. 3: 3), grave 4 in Kolosy (Kempisty 1978, 241, Fig. 284: 1) and grave 5 in Iwanowice (Machnikowie, Kaczanowski 1987, 89, Fig. 28: 2). The battle-axe from Pełczyska is distinctly less slender than the analogies mentioned above. In this respect, it resembles artefacts found in two features unpublished so far: grave 2 in nearby Malżyce and grave 5 in Kocmyrzów (researched by K. Tunia; we express our gratitude for making the material available to us).

The assemblage of flint artefacts from feature 50/2002 gives an idea of a typical inventory found in graves from CWC phase III on the Małopolska Upland. In that period, some male burials included diversified grave goods, consisting (like in this case) of axes, various knife-like tools (3 different typological forms at feature 50/2002), arrowheads and half processed raw material. In the group of knife-like forms, the asymmetrical knife (Fig. 20: 7) is characteristic of the CWC; its counterparts have been found at nearby sites, e.g. in Książnice Wielkie (Machnik 1964, 471, Table IV: 2) and Łękawa (Tunia 1999, 174, Fig. 12b). This form may also be considered as an example of a chunky "flame-like" knife (Valde-Nowak 2000). The tool made on a regular blade (Fig. 20: 2) is a form more frequently found in graves representing the older stage of CWC development in the region, though such artefacts appeared also in phase III, as evidenced by finds at the nearby sites in Krzyż (Tunia 1997, 187, Fig. 10: a) and Rosiejów (Reyman 1948, 78, Fig. 46). The third knife-like form (Fig. 20: 1) is typical of CWC phases II and III, when half processed raw material was obtained from cores for flakes/blades.

The axes from the graves in Pełczyska represent different variants of type I in Machnik's classification (1966, 45, 46) and they are forms typical of the Kraków-Sandomierz group. Only the large and relatively wide tool from feature 20/2002 draws more attention. As regards its typological and metrical aspects, the closest analogies are the axes from grave

4 in Kolosy (Kempisty 1978, 241, Fig. 284: 4 and 243, Fig. 287: 2), i.e. site located in close vicinity and dated at phase II.

Large flat grindstones, an element of rich inventories accompanying some male burials, are known from eleven grave assemblages on the Małopolska Upland. They occurred as early as in the older phase of the local group on the Małopolska Upland, as exemplified by the finds in Kobiela (Ścibior 1990, 144, Fig. 2: c) and at feature 14 in Koniusza (Kruk 1973b, 64, Fig. 3: 8).

Due to the typological characteristics of its inventory, grave 50/2002 may be included in the horizon determined by assemblages with Ślęza type battle-axes (Kempisty 1978), covering the older stage of – the Kraków-Sandomierz CWC group (Włodarczak 2006). Within this range of material, chronological differences between individual assemblages are easily discernible. The grave in Pełczyska should be ranked among younger complexes, as proved mainly by its diversified set of grave goods with analogies in the younger phases of the Kraków-Sandomierz group. The other niche graves (21/2004 and 32/2002) ought to be likewise dated. The chronological position of the graves in Pełczyska, therefore, is close to the recently established horizon determined by materials e.g. from Gabułów, Pałecznicza and Zielona (Włodarczak 2004a; 2006). However, the niche graves discussed here differ from the finds contributing to this horizon in that they contain no artefacts typical of the Kraków area. Instead, they exhibit stylistic references to CWC assemblages on the Małopolska Upland and materials representing the Globular Amphorae and the Złota cultures. This is a characteristic trait of most finds on the Nida River – and one of the main reasons for distinguishing the Żerniki subgroup within the CWC in that region (Włodarczak 2006). Actually, the subgroup encompasses most of the assemblages whose grave goods show affinities with the material from Pełczyska, e.g. the multichambered grave in Chotelek Zielony (Pyzik 1982), grave 4 in Kolosy (Kempisty 1978), grave 2 in Krzyż (Tunia 1997) and grave 2 in Małyce.

Features 50/2004 and 54/2004, containing flowerpot-shaped beakers, seem to be related to the younger horizon of the Kraków-Sandomierz CWC group. Diagnostically, an important find is the artefact with a herringbone pattern from grave 50/2004. In this respect, and also in terms of its technology (the copious mineral admixture), the beaker resembles vessels found on the loess areas around Kraków (in the basins of the Dłubnia and the Szreniawa Rivers), dated at the classical phase of the Kraków-Sandomierz CWC group (IIIB). Most probably, graves with flowerpot-shaped vessels should be placed within the broad temporal frames of ca. 2500–2200 BC.

Grave 32/2002 has been radiocarbon dated, using a sample of the human bones, at 3880 ± 35 BP (Poz-12580), i.e. ca. 2460–2300 BC. The dating formed part of the 1 H01H 016 27 grant received from the State Committee for Scientific Research. The calibration was carried out using the OXCAL v. 3.9 computer programme (Bronk Ramsey 2001). The calendar age was defined as the 1 σ range. The chronology of the feature, therefore, is similar e.g. to that of the cemeteries in Smroków, Koniusza and Zielona (Włodarczak 2006;

Jarosz, Włodarczak, in print). Clearly, the C14 dating provides no basis for the assumption that the niche graves in Pelczyska are older than the “classical” materials of the Kraków-Sandomierz group. It seems likely that on the lower Nida River, numerous patterns characteristic of the older CWC (discernible in the types of pottery and battle-axes) survived until the late stage of CWC development. Simultaneously, there are no sufficient grounds for rejecting the general rules of the typological change schema which has been accepted for years (e.g. Machnik 1966; 1979; Kempisty 1978). It should also be mentioned that a human bone sample from grave 50/2002 has been dated at 3345 ± 35 BP (Poz-12578), i.e. ca. 1690–1530 BC. For unknown reasons, we have obtained a dating which cannot be accepted.

As mentioned before, the arrangement of the niche graves suggests that they surrounded a circular mound. According to rules governing the CWC on the Małopolska Upland, the mound would have been located west of those features. Analysis of the layout of the site indicates that feature 3/2004, 2.8 x 1.3 m, oriented along the W–E axis, was the central grave of the kurgan. Its structure resembled that of the nearby FBC graves, the only difference being the lack of a box-like stone construction. In feature 3/2004, several small stones marked the perimeter of the grave only around its bottom section, and the grave contained neither a skeleton nor inventory. In the light of our present knowledge, this unique feature should be dated at the late phase of the FBC. The find documented recently at site 30 in Malżyce, namely a feature once covered by a kurgan, with no burial but with two vessels linked to the late stage of the FBC, provides a good analogy (Tunia, Włodarczak in print). The presence of circular mounds within the FBC, therefore, has already been documented. These are very interesting data for research on the genesis of kurgan rites in Central Europe. The hypothetical mound in Pelczyska would have had the diameter of 12–14 m (assuming that the niche graves were located at its perimeter). The temporal distance between the central grave and the CWC niche graves is difficult to determine. We have no grounds to place grave 3/2004 in the 3rd millennium BC. The niche graves, then, may have been built several centuries after the mound. To sum up: the situation at the site in Pelczyska is not entirely clear. Only tentatively can we suggest the following chronological sequence (with absolute chronology given in brackets):

Phase 1. FBC flat cemetery (ca. 3650–3300 BC);

Phase 2. FBC circular mound with the central feature 3/2004 (ca. 3500–3300 BC, possibly slightly later);

Phase 3. CWC niche graves (ca. 2500–2400 BC);

Phase 4. CWC pit graves (ca. 2400–2300 BC);

Phase 5. BBC and Mierzanowice culture graves (ca. 2300 BC and later).

The cemetery in Pelczyska is located on the lower Nida River, in an area abounding in CWC finds (Kempisty, Włodarczak 2000a: 158–165). In its closest vicinity – within a 5 kilometre radius – lay excavated sites in Krzyż (Tunia 1997), Miernów (Kempisty 1967; 1978), Malżyce (Tunia, Włodarczak in print), Zagaje Stradowskie (Burchard 1998) and

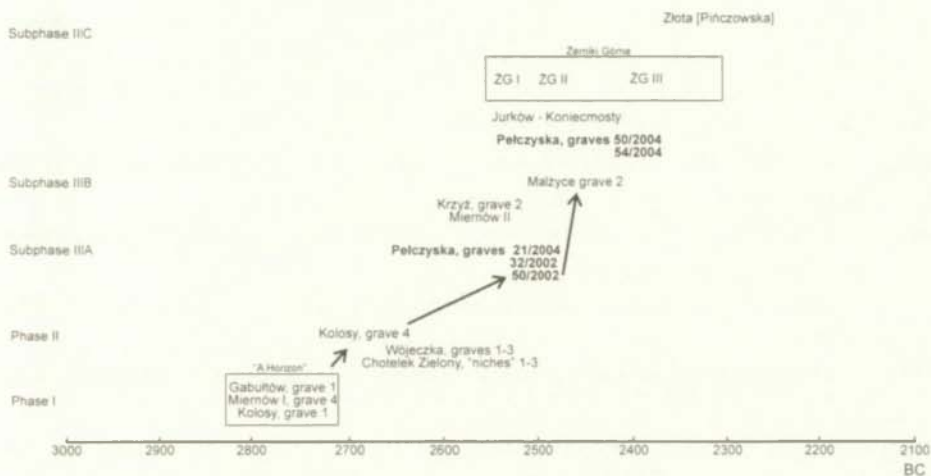

Fig. 25. Chronological position of graves from the site 6 at Pełczyska among finds of the Lower Nida sub-group of CWC. Pointers show stylistic links of the 50/2002 grave with features from other chronological phases

Ryc. 25. Pozycja chronologiczna grobów ze stanowiska 6 w Pełczyskach wśród znalezisk podgrupy stanowisk KCS z dna dolnej Nidy. Strzałkami oznaczono związki stylistyczne łączące grób 50/2002 z obiektami z innych faz

Złota (Kempisty, Włodarczak 2000a). At present, assemblages on the Nida River (Żerniki Górne subgroup, according to Włodarczak 2006) rank among the richest and the most illuminating materials of the Kraków-Sandomierz CWC group. As the region has been explored in respect to its kurgans and cemeteries, we have a full chronological sequence of CWC development. This gives us a basis for determining the chronological position of the graves in Pełczyska as compared to features at the nearby sites (Fig. 25). At this point, we can suggest their synchronization with materials recovered from the multichambered grave in Chotelek Zielony (Pyzik 1982) and from Wójcieszka (Kopacz 1986). But the graves in Pełczyska seem to be slightly older than the initial phase of the cemetery in Żerniki Górne as well as the cemeteries in Malżyce, Zagaje Stradowskie and Jurków-Konieczmosty.

Translated by Anna Skucińska

References

- Bąbel J. T. 1979. Groby neolityczne ze stan. I w Mierzanowicach, woj. tarnobrzeskie. *Wiadomości Archeologiczne* 44, 67–89.
- Bronk Ramsey Ch. 2001. Development of the Radiocarbon program OxCal. *Radiocarbon* 43, 355–363.
- Burchard B. 1998. Badania grobowców typu megalitycznego w Zagaju Stradowskim w południowej Polsce. *Sprawozdania Archeologiczne* 50, 149–156.

- Budziszewski J. and Tunia K. 2000. Grave of the Corded Ware Culture arrowhead producer in Koniusza, southern Poland. Revisited. In Kadrow S. (ed.), *A Turning of Ages. Im Wandel der Zeiten. Jubilee Book Dedicated to Professor Jan Machnik on His 70th Anniversary*. Kraków, 101–135.
- Damm Ch. B. 1991. *Continuity and change. An analysis of social and material patterns in the Danish Neolithic*. Ph. D. Thesis, Dpt. of Archaeology, Cambridge.
- Górski J. and Jarosz P. 2006. Cmentarzyska kultury ceramiki sznurowej i trzcinieckiej w Gabultowie. *Sprawozdania Archeologiczne* 58, 401–451.
- Jarosz P. and Włodarczak P. *in print*. Chronologia bezwzględna kultury ceramiki sznurowej w Polsce południowo-wschodniej oraz na Ukrainie. *Przegląd Archeologiczny*.
- Józwiak B. 2004. *Spoločności subneolitu wschodnioeuropejskiego na Niżu Polskim w międzyrzeczu Odry i Wisły*. Poznań.
- Kempisty A. 1965. Zbiorowy grób kultury ceramiki sznurowej w Żółtej Pińczowskiej, pow. Pińczów. *Wiadomości Archeologiczne* 31(2–3), 261–264.
- Kempisty A. 1967. Wyniki badań kopca I w Miernowie. *Rozprawy Zespołu Badań nad Polskim Śrędnowieczem UW i PW* 4, 147–175.
- Kempisty A. 1978. *Schyłek neolitu i początek epoki brązu na Wyżynie Małopolskiej w świetle badań nad kopcami*. Warszawa.
- Kempisty A. and Włodarczak P. 2000a. Grób niszowy ze Żółtej Pińczowskiej w świetle innych znalezisk kultury ceramiki sznurowej nad dolną Nidą. *Sprawozdania Archeologiczne* 52, 151–170.
- Kempisty A. and Włodarczak P. 2000b. *Cemetery of Corded Ware culture in Żerniki Górne*. Warszawa.
- Kopacz J. 1986. Cmentarzysko kultury ceramiki sznurowej w Wójcetzce, woj. Kielce. *Sprawozdania Archeologiczne* 38, 141–150.
- Kristiansen K. 1984. Ideology and material culture: an archaeological perspective. In Spriggs M. (ed.), *Marxist Perspectives in Archaeology*. Cambridge, 72–100.
- Kruk J. 1973a. *Studia osadnicze nad neolitem wyżyn lessowych*. Wrocław.
- Kruk J. 1973b. Grób kultury ceramiki sznurowej z Koniuszy, pow. Proszowice. *Sprawozdania Archeologiczne* 25, 61–69.
- Liguzińska-Kruk Z. 1989. Kurhan kultury ceramiki sznurowej w Pałecznicy, woj. Kielce. *Sprawozdania Archeologiczne* 40, 113–126.
- Machnik J. 1964. Groby kultury ceramiki sznurowej w Książnicach Wielkich, pow. Kazimierza Wielka. In Nosek S. (ed.), *Studia i materiały do badań nad neolitem Małopolski*. Wrocław, 339–372.
- Machnik J. 1966. *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*. Wrocław.
- Machnik J. 1979. Krąg kulturowy ceramiki sznurowej. In Hensel W. and Wiślański T. (eds.), *Neolit. Prahistoria ziem polskich* 2, Wrocław, 337–411.
- Machnikowie A. and J. and Kaczanowski K. 1987. *Osada i cmentarzysko z wczesnego okresu epoki brązu na „Górze Klin” w Iwanowicach*. Wrocław.

- Prokopowicz J. 1966. Nowe neolityczne stanowisko w Proszowicach. *Materiały Archeologiczne* 7, 79–85.
- Pyzik Z. W. 1982. Zespól grobowy kultury ceramiki sznurowej w Siesławicach, gm. Busko Zdrój, woj. Kielce. *Sprawozdania Archeologiczne* 34, 53–64.
- Reyman T. 1948. Dokumentaryczne wartości odkryć w Kopcu Wschodnim w Rosiejowie. *Slavia Antiqua* 1, 43–80.
- Rydzewski J. 1973. Dwa starszoznurowe znaleziska grobowe z Witowa, pow. Kazimierza Wielka. *Sprawozdania Archeologiczne* 25, 71–77.
- Ścibior J. 1990. Znaleźisko grobowe kultury ceramiki sznurowej z Kobieli, woj. Kielce. *Sprawozdania Archeologiczne* 42, 141–149.
- Ścibior J. 1992. Die Schnurkeramikultur in Sandomierz-Opatów-Lößzone, In Buchvaldek M., Strahm C. (eds.), *Die kontinentaleuropäischen Gruppen der Kultur mit Schnurkeramik, Symposium 1990* (= *Praehistorica* 19). Praha, 255–164.
- Ścibior J. and Ścibior J. M. 1992. Grób kultury ceramiki sznurowej (KCS) na stanowisku 59 w Złotej. *Sprawozdania Archeologiczne* 44, 99–108.
- Tunia K. 1979. Cmentarzysko kultury ceramiki sznurowej w Koniuszy, woj. Kraków. *Sprawozdania Archeologiczne* 31, 47–75.
- Tunia K. 1997. Groby kultury ceramiki sznurowej w Krzyżu, woj. Kielce. *Sprawozdania Archeologiczne* 49, 181–190.
- Tunia K. 1999. Cmentarzysko kultury ceramiki sznurowej w Łękawie, woj. świętokrzyskie. *Sprawozdania Archeologiczne* 51, 161–180.
- Tunia K. and Włodarczak P. *in print*. Badania kurhanu nr I w Małżycach, pow. Kazimierza Wielka (Małopolska).
- Uzarowiczowa A. 1970. Groby kultury ceramiki sznurowej z cmentarzyska wielokulturowego w Mierzanowicach, pow. Opatów. *Wiadomości Archeologiczne* 35(2), 201–234.
- Valde-Nowak P. 2000. Flammförmige Messer der Schnurkeramikultur. In Kadrow S. (ed.), *A Turning of Ages. Im Wandel der Zeiten. Jubilee Book Dedicated to Professor Jan Machnik on His 70th Anniversary*. Kraków, 467–479.
- Włodarczak P. 1999. Cmentarzysko w Samborcu, woj. świętokrzyskie na tle innych znalezisk kultury ceramiki sznurowej z Wyżyny Sandomierskiej. *Sprawozdania Archeologiczne* 51, 119–144.
- Włodarczak P. 2004a. Cmentarzysko kultury ceramiki sznurowej w Zielonej, woj. małopolskie. *Sprawozdania Archeologiczne* 56, 307–360.
- Włodarczak P. 2004b. Pochówki dzieci w kulturze ceramiki sznurowej na przykładzie cmentarzysk z Wyżyny Małopolskiej. In Dzieduszycki W. and Wrzesiński J. (eds.), *Dusza małuczka a strata ogromna* (= *Funeralia Lednickie. Spotkanie* 6). Poznań, 341–351.
- Włodarczak P. 2006. *Kultura ceramiki sznurowej na Wyżynie Małopolskiej*. Kraków.
- Wrotek L. 1962. Sprawozdanie z prac wykopaliskowych na stanowisku 5 w miejscowości Mierzanowice, pow. Opatów. *Sprawozdania Archeologiczne* 14, 63–72.

Marcin Rudnicki (Warszawa), Piotr Włodarczak (Kraków)

GROBY KULTURY CERAMIKI SZNUROWEJ Z WIELOKULTUROWEGO STANOWISKA 6 W PEŁCZYSKACH, POW. PIŃCZOWSKI, WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE

1. WSTĘP

Stanowisko 6 w Pełczyskach, gm. Złota, pow. pińczowski położone jest na kulminacji wzniesienia, stanowiącego część południowo-wschodniego krańca subregionu Niecki Nidziańskiej zwanego Garbem Wodzisławskim. Sięga on swoimi kulminacjami do wysokości 368 m n.p.m. Przeciętne wysokości względne wynoszą 130–150 m ponad poziomem doliny Nidy. Jego ostatnie w stronę południowo-wschodnią, strome wzniesienie (zwane Zawinnicą lub Olbrychem — 308 m n.p.m.) znajduje się na terenie Pełczysk. Garb zbudowany jest z pokrytej lessem opoki kredowej, która tworzy antyklinalny grzbiet o przebiegu NW–SE. Wzniesienia Garbu Wodzisławskiego schodząc ku piaszczystej dolinie Nidy (ok. 180 m n.p.m.) tworzą szerokie na 2 km spłaszczenie w formie tarasu, pokrytego urodzajnymi lessami. Garb porożcinany jest gęstą siecią parowów i dolin. Jego stoki są w większości wylesione i wraz z wierzchołką stanowią obszar intensywnie wykorzystywany rolniczo. Typowym elementem tego krajobrazu jest wzniesienie, na którym znajduje się stanowisko 6 w Pełczyskach. Góruje ono nieco ponad 30 m nad dnem doliny, osiągając wysokość bezwzględną ok. 227 m n.p.m.

Stanowisko położone jest w regionie obfitującym w znaleziska archeologiczne z różnych okresów, w tym w groby ludności kultury ceramiki sznurowej (KCS) będące przedmiotem niniejszego opracowania. Tego rodzaju groby odkryte zostały w trakcie prac wykopaliskowych ekspedycji Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego kierowanej przez M. Rudnickiego. Początkowo, głównym celem badań była osada celtycka położona u podnóża wzniesienia (stanowiska nr 1, 2 i 4). Prowadzono również poszukiwania związanej z nią nekropolii. Prace archeologiczne na osadzie, były prowadzone w latach 1959–1973 kolejno przez Ł. Okuliczową, D. Szlifirską i L. Gajewskiego, zostały podjęte na nowo w 2000 r. Prospekcja powierzchniowa towarzysząca wykopaliskom w 2000 r. zaowocowała odkryciem na pobliskim wzgórzu cmentarzyska ludności grupy tynieckiej z okresu przedrzymskiego i kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich, oznaczonego jako stanowisko 6. Zagrożenia dla substancji zabytkowej tego stanowiska (wynikające z szybko postępującej erozji) i jego wartość naukowa sprawiły, że od 2001 r. stało się ono głównym celem prac archeologicznych. W trakcie wykopalisk prowadzonych tam w latach 2001–2005 przebadano obszar o łącznej powierzchni 16 arów. Oprócz znalezisk sepulkralnych związanych z grupą tyniecką i kulturą przeworską, odkryto tu również cmentarzysko kul-

tury pucharów lejkowatych (KPL), cmentarzysko KCS, groby kultury pucharów dzwonowatych, cmentarzysko kultury mierzanowickiej oraz cmentarzysko kultury trzcinieckiej (oznaczone łącznie jako stanowisko 6), a także osadę KPL i kultury mierzanowickiej (oznaczone jako stanowisko 7). Zatem, począwszy od ok. połowy IV tysiąclecia BC, przez ponad 2000 lat, wzgórze w Pelczyskach stało się miejscem praktyk grzebalnych społeczności kolejnych kultur neolitycznych i wczesnobrązowych, a potem także ludności grupy tynieckiej i kultury przeworskiej. Do chwili obecnej nie odkryto żadnych bezspornych śladów konstrukcji naziemnych (megalitów, kurhanów), mogących stanowić element przyciągający pojawiające się w okolicy grupy ludzkie. Będące przedmiotem pracy groby KCS zostały odkryte w północnej części rozległego wypłaszczenia, zlokalizowanego na kulminacji wzgórza. Wcześniej obszar ten był zajęty przez cmentarzysko KPL (ryc. 2). W sumie przebadano 5 obiektów związanych bezspornie z ludnością KCS.

2. OPIS ODKRYTYCH OBIEKTÓW

Obiekt 21/2004

Grób o konstrukcji niszowej. Od strony wschodniej niszy znajdowała się jama wejściowa (oznaczona jako obiekt 2), posiadająca w rzucie poziomym kształt zbliżony do prostokąta z zaokrąglonym wschodnim bokiem. Jama o wymiarach 154 x 110 cm dłuższą osią była zorientowana na linii NWW–SEE. Jej głębokość wynosiła 88 cm od obecnego poziomu gruntu. Wypełnisko w części stropowej stanowiła warstwa ciemnobrunatnego humusu przemieszanego z małymi bryłkami żółtego lessu i drobnymi grudkami margla. W części przydennej wypełnisko składało się z dwóch warstw ciemnożółtego lessu, opadających – tak jak i dno jamy – w stronę północno-zachodnią. W części spągowej wymiary jamy wejściowej wynosiły 130 x 90 cm. Krótki (8 cm), prostokątny w przekroju korytarz o wymiarach 55 x 40 cm prowadził do niszy grobowej (oznaczonej jako obiekt 21). Nisza, na planie zbliżonym do owalu, dłuższą osią zorientowana była wzdłuż linii NE–SW. Jej wypełnisko stanowił shumifikowana ziemia koloru ciemnobrunatnego – ta sama, która wypełniała stropową część jamy wejściowej (ryc. 3). Na środkowej części ściany niszy od strony zachodniej zarejestrowano obecność szeregu ukośnych, równoległych bruzd. Można je interpretować jako ślady narzędzia, przy użyciu którego drążono niszę w zbitym podłożu. Zachowana głębokość dna niszy wynosiła ok. 140 cm od powierzchni gruntu. W części przydennej nisza miała wymiary: 160 x 145 cm. Na dnie spoczywały dwa szkielety zorientowane wzdłuż osi N–S, głowami ku N (ryc. 4 i 5). Części twarzowe czaszek zwrócone były do siebie i stykały się ze sobą. Kończyny dolne obydwu zmarłych były silnie podkurczone w stawie kolanowym oraz lekko w stawie biodrowym. Pochówek mężczyzny (I) w wieku 35–45 lat (*maturus*), został ułożony na plecach z głową i kończynami dolnymi zwróconymi na lewy bok (analizę antropologiczną wszystkich szkieletów wykonał mgr Maurycy Stanaszek z Zakładu Antropologii Historycznej Instytutu Archeologii UW). Swoją lewą ręką obejmował

on od strony pleców drugi pochówek. Pierwotny układ prawej kończyny górnej nie zachował się. Można jednak przypuszczać, że była ona silnie zgięta w łokciu, a wewnętrzna strona dłoni skierowana była ku ciału — w stronę czaszki. Drugi pochówek (II) — kobiety w wieku 20–25 lat (*adultus*) — został ułożony na plecach, z głową i kończynami dolnymi zwróconymi na prawy bok. Ponadto pomiędzy kośćmi tych dwóch szkieletów wyodrębniono szczątki dziecka w wieku *infans* I (III). Na zachód od kości miednicy szkieletu I znajdowało się wyposażenie, złożone z dwóch amfor.

Opis wyposażenia:

1. Zachowana we fragmentach średniej wielkości amfora o brzuścu kulistym, silnie zwężającym się w kierunku dna. Posiada niską, cylindryczną szyjkę, lekko rozchylającą się przy samym wylewie. Dno wklęsłe, łagodnie wyodrębnione. W górnej części brzuśca znajduje się lekko wyodrębniona, niska listwa plastyczna. W trzech symetrycznie rozmieszczonych miejscach została ona przekłuta pionowo parami małych (średnica — 3–4 mm) otworów. W strefie pomiędzy wylewem a listwą plastyczną amfora została pokryta 9–10 rzędami poziomych odcisków sznura lewoskrętnego o grubości 1 mm. Powierzchnia zewnętrzna koloru pomarańczowo-ceglastego, niezbyt równa, matowa. Widoczne są na niej ślady wielokierunkowego przecierania. Powierzchnia wewnętrzna koloru szaro-pomarańczowego, lekko wygładzona, matowa, również przecierana. Przełom pomarańczowo-ceglasty, wyraźnie warstwowany. Widoczne są w nim dość liczne ziarna drobnoziarnistego piasku. Wymiary: wysokość — 19,0 cm, średnica wylewu — 10,2–10,8 cm, średnica brzuśca — 21,3 cm, średnica dna — 6,0 cm, grubość ścianek — 6–8 mm. Ryc. 6:2 oraz nr 1 na ryc. 4.

2. Zachowana w całości mała, dwuuszna amfora, zdobiona 8 poziomymi rzędami odcisków sznura lewoskrętnego o grubości 1,5 mm (miejscami lekko zatartych). Szyjka lekko rozchylająca się na zewnątrz, zakończona słabo wydzielonym okapem. Dno płaskie, niewyodrębnione. Powierzchnia zewnętrzna koloru szarego, lekko wygładzona, matowa. Widoczne są na niej liczne ziarna domieszki czerwonego tłuczniwa kamiennego (drobno- i średnioziarnistego). Powierzchnia wewnętrzna koloru szarego, równa, matowa. Wymiary: wysokość — 12,6 cm, średnica wylewu — 9,4–9,8 cm, średnica brzuśca — 13,2 cm, średnica dna — 5,5 cm, grubość ścianek — 5 mm, średnica otworów uch — 4 mm. Ryc. 6:1 oraz nr 2 na ryc. 4.

Obiekt 32/2002

Grób niszowy. Jama wejściowa (oznaczona jako obiekt 22) miała w planie kształt zbliżony do prostokąta z dłuższą osią zorientowaną wzdłuż linii NW–SE. Posiadała wymiary 160 x 110 cm. Zachowana głębokość jamy wynosiła ok. 95 cm od powierzchni gruntu. Podobnie jak w przypadku jamy wejściowej grobu 21/2004, jej wypełnisko w części stropowej stanowiła warstwa ciemnobrunatnej ziemi przemieszanej z małymi bryłkami żółtego lessu i drobnymi grudkami margla (warstwa 12). W części spągowej, natomiast, była obecna warstwa jasnożółtego lessu, przemieszanego z niewielką ilością drobnych grudek margla. W trakcie eksploracji warstwy 12 odkryto pojedyncze, nie tworzące połączeń anatomicz-

nych kości ludzkie dorosłego osobnika (prawdopodobnie kobiety) w wieku 35–40 lat, 2 paciorki kościane oraz małe fragmenty ceramiki. Samo wejście — o szerokości ok. 50 cm — prowadziło do krypty przez stromy, niemal pionowy próg. Zablockowane zostało dużym blokiem wapiennym o wymiarach 60 x 40 x 25 cm, ustawionym na kilku płaskich mniejszych bryłkach. Dno niszy (oznaczonej jako obiekt 32) znajdowało się prawie 50 cm poniżej dna jamy wejściowej, a jednocześnie ok. 140 cm od powierzchni gruntu. Nisza miała w planie kształt zbliżony do owalu o wymiarach 225 x 160 cm, z dłuższą osią na linii NE–SW. Jej wypełnisko stanowiła ziemia ciemnobrunatna, przemieszana z żółtym lessem tworzącym liczne, drobne koncentracje. W jego obrębie odkryto pojedyncze fragmenty ceramiki oraz 2 zęby i 2 fragmenty żeber należące najprawdopodobniej do wyżej wymienionego zmarłego w wieku *maturus*. W części centralnej dna niszy odkryto pochówek dwojga dzieci, ułożonych kończynami dolnymi antypodalnie do siebie i zorientowanych wzdłuż osi NE–SW (ryc. 7–10). Szczątki były znacznie zdekompletowane. Część z nich odkryta została luzem na różnych poziomach w warstwie stanowiącej wypełnisko niszy. Zapewne, uległy one przemieszczeniu na skutek działalności zwierząt ryjących, których liczne jamy zarejestrowano w trakcie eksploracji. Pochówek (I) zmarłego w wieku 3–4 lat (*infans I*) spoczywał na prawym boku, z kończynami dolnymi silnie podkurczonymi w stawie kolanowym. Jego czaszka została odkryta w pozycji wertykalnej, z częścią twarzą zwróconą w stronę SE. Trudno stwierdzić w jakich okolicznościach znalazła się ona w pozycji nieanatomicznej; wątpliwe jednak jest wiązanie ich z procesami postdepozycyjnymi i działalnością zwierząt ryjących. Natomiast, za prawdopodobne należy uznać, że był to efekt zabiegu intencjonalnego. Pochówek (II) osobnika w wieku 5–7 lat (*infans I*) został ułożony na lewym boku, z kończynami dolnymi silnie podkurczonymi w stawie kolanowym oraz z twarzą skierowaną w stronę wschodnią. Wyposażenie pochówku I stanowiły: puchar, siekiera krzemienne oraz 13 paciorków kościanych. Układ tych ostatnich sugestywnie wskazuje, że pierwotnie tworzyły kolię. Przy pochówku II znaleziono natomiast: puchar, siekiere krzemienne, dłuto kościane, fragment innego przedmiotu kościanego, fragment narzędzia z poroża, 2 paciorki kościane i zausznicę miedzianą. Mały fragment drugiej ozdoby miedzianej odkryto przy podstawie czaszki szkieletu II. Zabytki kościane i z poroża odkryte zostały w skupisku, bezpośrednio przy naczyniu. W grobie, na poziomie pochówków znaleziono ponadto 2 odlupki krzemienne.

Opis wyposażenia:

1. Zachowany w całości puchar esowaty. Posiada wylew zaznaczony w formie wyraźnego okapu, zdobiony pasmem nieregularnych nacięć pionowych. Poniżej nich, na szyjce oraz na górnej części brzuśca obecny jest ornament, złożony z: (a) 7 poziomych, nieregularnie rozmieszczonych względem siebie, odcisków grubego (2–2,5 mm) sznura lewoskrętnego, (b) nieregularnego poziomego rzędu nacięć pionowych (na części brzuśca zdwojonych) oraz (c) pasma pionowych, a niekiedy skośnych linii rytych. Dno wyodrębnione w postaci stopki, płaskie, niedokładnie połączone z dolną częścią brzuśca. Powierzchnia zewnętrzna tylko lekko zrównana, matowa, koloru pomarańczowego, a miejscami brązo-

wego. Na dolnej części brzuśca widoczne ślady głębokiego, lekko zatartego przecierania. Powierzchnia wewnętrzna równa, matowa, koloru pomarańczowego i brązowego, ze śladami wielokierunkowego przecierania. Na powierzchniach naczynia widoczna domieszka piasku drobno- i średnioziarnistego. Wymiary: wysokość — 15,8 cm, średnica wylewu — 11,9–12,5 cm, średnica brzuśca — 12,8 cm, średnica dna — 6,4 cm, grubość ścianek — 4–5 mm. Ryc. 11:2 oraz nr 1 na ryc. 7.

2. Puchar doniczkowy o wyraźnie wyodrębnionym dnie, zdobiony rzędem szerokich nacięć na krawędzi poziomo ściętego wylewu. Posiada ornament 9–10 poziomych odcisków sznura lewoskrętnego (o grubości 2 mm), podkreślonych u dołu dwoma poziomymi rzędami potrójnych, pionowych odcisków grzebyka. Powierzchnie zewnętrzne koloru brązowego (o wielu odcieniach), równe, matowe. Przełom lekko warstewkowy, czarny. Obecna jest w nim domieszka piasku drobno- i gruboziarnistego (do 2,5 mm) oraz pojedyncze grudki szamotu. Wymiary: wysokość — 10,7–11,0 cm, średnica wylewu — 12,7–13,3 cm, średnica dna — 7,5 cm, grubość ścianek — 5 mm. Ryc. 11:1 oraz nr 2 na ryc. 7.

3. Odlupek z krzemienia czekoladowego. Na krawędziach widoczne wymiażdżenia, będące prawdopodobnie śladem pracy. Wymiary: 23 x 24 x 3 mm. Ryc. 12:2.

4. Odlupek z krzemienia czekoladowego. Wymiary: 29 x 25 x 4 mm. Ryc. 12:3.

5. Siekiera z krzemienia świeciechowskiego, nieregularna w przekroju poprzecznym (miejscami trój- a miejscami czworosienna). Szlifowana dokładnie w części przyostrzowej oraz na dużych fragmentach pozostałych powierzchni. Obuch czworokątny, lekko wypukły. Na powierzchni bocznej obecny fragment powierzchni naturalnej, wyświeconej eolicznie. Wymiary: długość — 91 mm, grubość — 19 mm, szerokość ostrza — 31 mm, szerokość obucha — 14 mm, grubość obucha — 14 mm. Ryc. 13:2 oraz nr 3 na ryc. 7.

6. Siekiera czworosienna z krzemienia świeciechowskiego. Szlifowana dokładnie przy ostrzu oraz na dużych fragmentach pozostałych powierzchni. Obuch gruby, pokryty powierzchnią naturalną (wyświeconą eolicznie). Powierzchnie boczne uformowane odbiciami szeregu odlupków od strony jednej powierzchni czołowej. Wymiary: długość — 86 mm, grubość — 17 mm, szerokość ostrza — 40 mm, szerokość obucha — 26 mm, grubość obucha — 13 mm. Ryc. 13:1 oraz nr 4 na ryc. 7.

7. Dwa paciorki kościane kształtu workowatego, zaopatrzone w węższej części w mały otwór. Wymiary: 20 x 14 x 8 i 20 x 14 x 9 mm. Ryc. 12:5–6 oraz nr 7 na ryc. 7.

8. Trzynaście paciorków kościanych (prawdopodobnie z zębów zwierzęcych, np. jelenia) z asymetrycznie umieszczonym, małym otworem. Poszczególne egzemplarze różnią się pomiędzy sobą pod względem kształtu i smukłości. Większość z nich jest płaska w przekroju porzecznym; tylko dwa — wypukłe. Wymiary: długość — 13–20 mm, szerokość 8–11 mm, grubość — 2,5–7 mm. Ryc. 12:7–18 oraz nr 6 na ryc. 7.

9. Masywne dłuto wykonane z kości promieniowej prawej kończyny krowy, rozłupanej wzdłuż przez koniec bliższy. Starannie uformowane i wygładzone po obu stronach części pracującej. Ostrze szerokie, proste. Wymiary: długość — 140 mm, szerokość ostrza — 15 mm, szerokość nasady — 40 mm. Ryc. 12:4 oraz nr 5 na ryc. 7.

10. Fragment kości ramieniowejkozy/owcy. Niewykluczone, iż jest to część dużego szydła. Wymiary: zachowana długość — 58 mm, szerokość nasady — 25 mm. Nr 9 na ryc. 7.

11. Fragmenty poroża jelenia. Mogą stanowić część zniszczonego narzędzia — tak zwanego „klinu z poroża”. Wymiary: średnica — 25 mm. Nr 10 na ryc. 7.

12. Kółko z drutu miedzianego — prawdopodobnie fragment spiralki. Posiada jeden koniec rozklepany, drugi — uszkodzony. Wymiary: średnica kółka — 11 mm, grubość drutu — 1,5–2 mm. Ryc. 12:1 oraz nr 8 na ryc. 7.

13. Mały fragment ozdoby wykonanej z wąskiej taśmy miedzianej, odkryty przy czaszce pochówku II. Jest to część środkowa zabytku, zgięta pod kątem 180°. Wymiary: szerokość — 3 mm, grubość — 0,5 mm.

Obiekt 50/2002

Grób o konstrukcji niszowej. Jama wejściowa (oznaczona jako obiekt 42) miała kształt w przybliżeniu prostokątny i wymiary 175 x 120 cm. Jej zachowana głębokość wynosiła ok. 120 cm od powierzchni gruntu. Zorientowana była wzdłuż osi NWW–SEE. Jej wypełnisko było złożone z nachylonych w stronę korytarza wejściowego warstw ziemi szarobrunatnej, jasnożółtej i ciemnobrunatnej z obecnymi na różnych poziomach płatami żółtego lessu. Ok. 8 cm ponad dnem jamy, na jej północnej ścianie znajdowała się kolistą plama lessu przepalonego na kolor pomarańczowy, o średnicy ok. 25 cm. Ślady palenia ognia w postaci drobnych węgla drzewnych zadokumentowano również w obrębie wypełniska obiektu. Korytarz wejściowy do niszy umiejscowiony został w północno-zachodniej ścianie jamy wejściowej. W przekroju miał kształt półkolisty i średnicę 60 cm. Jego długość wynosiła ok. 40 cm. Nie odkryto żadnych pewnych pozostałości przegrody. Możliwe, że jej funkcję pełniła bryła żółtego lessu o średnicy ok. 25 cm, odkryta u wylotu korytarza — ok. 5 cm nad dnem obiektu. Wypełnisko korytarza oraz niszy stanowiła ciemnobrunatna, silnie shumifikowana ziemia, przemieszana z licznymi, drobnymi bryłkami żółtego lessu. Sama nisza (obiekt 50) miała kształt zbliżony do owalnego i wymiary 235 x 170 cm. Zorientowana była wzdłuż osi NE–SW. Jej dno znajdowało się ok. 70 cm poniżej dna jamy wejściowej oraz ok. 190 cm od powierzchni gruntu. Szczątki pochówku mężczyzny w wieku 30–40 lat (*adultus/maturus*) były bardzo słabo zachowane (ryc. 14–15). Najczęściej pozostałością po kościach była trudna do wyeksplorowania miazga. Można jedynie rekonstruować, że zmarłego ułożono w pozycji skurczonej, z kończynami dolnymi zwróconymi na prawy bok. Kąt zgięcia kończyn w stawie kolanowym był bardzo ostry. Przy zmarłym odkryto bogate wyposażenie: na północ od kończyn dolnych — amforę, puchar i siekiere krzemienią, na zachód od tułowia — skupisko narzędzi kościanych i krzemiennych (ryc. 16), dwa krzemienne groty strzał, a nieco dalej na południe — topór i oselkę, bezpośrednio na południe od głowy — płytę szlifierską, pod którą znajdowały się resztki rozłożonej substancji organicznej (drewna?). Z poziomu pochówku pochodzi także mały fragment paciorka kościanego. Około 10 cm na wschód od płyty szlifierskiej zadokumentowano obecność wyraźnego, regularnego zaciemnienia o wymiarach 20x15 cm, w obrębie którego znajdowało się sporo drobnych węgla drzewnych.

Opis wyposażenia:

1. Słabo zachowana duża amfora o pękatym brzuścu w kształcie spłaszczonej kuli. Posiada niską, lekko rozchylającą się szyjkę, zakończoną słabo wyodrębnionym okapem. Dno wyraźnie wydzielone w postaci niskiej stopki. W górnej części brzuśca obecny jest wysoki wałek plastyczny. Zamiast zamocowania uch został on pionowo przekłuty najprawdopodobniej w 3 miejscach (zachowały się miejsca dwóch przekłuć) otworami o średnicy 5 mm. Ponadto na brzuścu oraz u podstawy szyjki zachowało się 5 otworów o podobnej średnicy. Amfora posiada ornament złożony z umieszczonych na szyjce 4 poziomych odcisków sznura lewoskrętnego o grubości 1,5 mm oraz zlokalizowanych w górnej części brzuśca 3 rzędów pionowych stempli, wykonanych delikatnym grzebykiem. Powierzchnia zewnętrzna amfory koloru ceglasto-brązowego, lekko zrównana, matowa. W dolnej części brzuśca widoczne są głębokie ślady wielokierunkowego przecierania. Powierzchnia wewnętrzna koloru szaro-ceglastego, dość równa, matowa, lekko przecierana. Przełom koloru ceglastego, lekko warstwowany. Widoczna jest w nim spora ilość drobno- i pojedyncze ziarna średnioziarnistego piasku. Wymiary: wysokość - 24,4 cm, średnica wylewu - 10,3-10,8 cm, średnica brzuśca - 31,6 cm, średnica dna - 10,3-10,7 cm, grubość ścianek - 7 mm. Ryc. 18 oraz nr 2 na ryc. 14.

2. Duży puchar esowaty. Na całej szyjce oraz na górnej części brzuśca zdobiony poziomymi rzędami poziomych odcisków cienkiego sznura lewoskrętnego (grubość 1 mm) przedzielanymi pasmami skośnych nacięć. U dołu ornament zwieńczony jest pasmem dwóch rzędów nacięć układających się w motyw jodelki. Brzusiec o największej wydętości przypadającej powyżej połowy jego wysokości. Dno płaskie, lekko wyodrębnione. Powierzchnia zewnętrzna koloru brązowego, zrównana, półmatowa, ze śladami wielokierunkowego przecierania. Powierzchnia wewnętrzna koloru szarego, równa, matowa. Przełom ciemnoszary. Widoczna jest w nim domieszka drobnego piasku oraz pojedyncze grudki szamotu. Wymiary: wysokość - 20,9 cm, średnica wylewu - 15,6-16,7 cm, średnica brzuśca - 17,2 cm, średnica dna - 7,3-7,5 cm, grubość ścianek - 5-6 mm. Ryc. 17 oraz nr 1 na ryc. 14.

3. Topór łódkowaty wykonany z gabra oliwinowego (surowiec określił prof. RNDr. Antonin Prichystal, CSc. [Katedra geologie a paleontologie Přírodovědecké fakulty MU, Brno]). Ostrze asymetryczne, lekko uszkodzone. Obuch wyodrębniony, podkowiasty, związający. Powierzchnia górna płaska, wygładzona staranniejsz niż pozostałe części topora. Otwór nawiercony jednostronnie, umieszczony bliżej ostrza niż obucha. Wymiary: długość - 125 mm, szerokość - 38 mm, wysokość - 38 mm, zachowana szerokość ostrza - 38 mm, szerokość obucha - 26 mm, wysokość obucha - 25 mm, średnica otworu - 16-17 mm. Ryc. 19:1 oraz nr 3 na ryc. 14.

4. Fragment oselki z piaskowca. Na największej z zachowanych powierzchni widoczne wgłębienie powstałe w wyniku używania. Wymiary: 63 x 47 x 33 mm. Ryc. 21:1 oraz nr 4 na ryc. 14.

5. Uszkodzona, płaska płyta szliflerska z drobnoziarnistego piaskowca pochodzenia karpackiego. Używana dwustronnie - o czym świadczą głębokie, owalne zagłębienia powstałe w wyniku szlifowania. Wymiary: 341 x 163 x 34 mm. Ryc. 21:4 oraz nr 5 na ryc. 14.

6. Grocik z krzemienia czekoladowego, retuszowany przykrawędnie, regularnie na obydwu powierzchniach. Posiada średnio głęboką, łukowatą wnękę. Jedno skrzydełko uszkodzone. Wymiary: 15 x 12 x 2,5 mm. Ryc. 20:4.

7. Smukły grocik z krzemienia czekoladowego. Posiada regularny retusz, zachodzący głęboko na obydwie powierzchnie odlupka. Wnęką głęboką, trapezowatą. Wymiary: 18 x 12,5 x 2,5 mm. Ryc. 20:3 oraz nr 14 na ryc. 14.

8. Narzędzie na odlupku z krzemienia czekoladowego. Na obu krawędziach oraz na wierzchołku posiada retusz płaski, regularny, zachodzący na powierzchnię odlupka. Na krawędziach widoczne wyświecenia i wymiażdżenia, będące efektem pracy narzędzia. Wymiary: 53 x 26 x 5 mm. Ryc. 20:7 oraz nr 13 na ryc. 14.

9. Forma nożowata na wiórze z surowca czekoladowego, lekko przegrzanego. Na obu krawędziach retuszowana regularnie, przykrawędnie, płasko i półstromo. Wymiary: 66 x 30 x 9 mm. Ryc. 20:1 oraz nr 12 na ryc. 14.

10. Fragment formy nożowatej na wąskim, regularnym wiórze z krzemienia czekoladowego, uszkodzonej w części wierzchołkowej. Posiada retusz płaski, regularny, przykrawędni na lewej krawędzi oraz drobniejszy i mniej regularny na prawej krawędzi. Prawa krawędź wyraźnie wyświecona. Wymiary: 49 x 16 x 5 mm. Ryc. 20:2 oraz nr 10 na ryc. 14.

11. Odlupek z krzemienia czekoladowego, odbity twardym tłukiem. Wymiary: 33 x 22 x 5 mm. Ryc. 20:6 oraz nr 11 na ryc. 14.

12. Siekiera czworościenna z krzemienia świeciechowskiego, szlifowana dokładnie w części przyostrzowej oraz miejscami w innych częściach jednej z powierzchni czołowej i jednej powierzchni bocznej. Powierzchnie boczne formowane od jednej krawędzi, przez co przekrój poprzeczny ma kształt trapezowaty. Część przyostrzowa lekko uszkodzona przy krawędzi. Na jednej z powierzchni czołowych oraz na obuchu obecne wyświecone eolicznie powierzchnie naturalne. Obuch prostokątny, uformowany szeregiem odbić. Wymiary: długość — 107 mm, grubość — 17 mm, szerokość ostrza — 58 mm, szerokość obucha — 37 mm, grubość obucha — 12 mm. Ryc. 19:2 oraz nr 6 na ryc. 14.

13. Mały fragment kolistego paciorka kościanego. Wymiary: 5 x 5 x 1 mm. Ryc. 20:5.

14. Słabo zachowane dłuto kościane wykonane prawdopodobnie z kości promieniowej krowy, rozłupanej wzdłuż przez koniec bliższy. Wymiary: długość — 163 mm, zachowana szerokość ostrza — 12 mm, zachowana szerokość nasady — 15 mm. Ryc. 21:3 oraz nr 8 na ryc. 14.

15. Słabo zachowane dłuto kościane wykonane prawdopodobnie z kości promieniowej krowy, rozłupanej wzdłuż przez koniec bliższy. Wymiary: długość — 158 mm, zachowana szerokość ostrza — 13 mm, zachowana szerokość nasady — 29 mm. Ryc. 21:2 oraz nr 7 na ryc. 14.

16. Słabo zachowany przedmiot z kła dolnego świni, spłaszczony poprzez ścięcie dwóch ścianek. Powstała w ten sposób powierzchnia została następnie w niektórych miejscach zagładzona. Krańce kła uszkodzone. Wymiary: długość — 60 mm, szerokość maksymalna — 11 mm, grubość — 2–3 mm. Nr 9 na ryc. 14.

Obiekt 50/2004

Zachowana jedynie w części przydennej (uchwycona mięszczość wypełniska — 7 cm) jama o kształcie owalnym i wymiarach 52 x 36 cm. Jej wypełnisko stanowiła shumifikowana ziemia koloru jasnobrunatnego. W jej spągu odkryto małe naczynie. Niewykluczone, że był to grób dziecięcy, w którym szczątki ludzkie uległy rozkładowi.

Opis wyposażenia:

1. Zachowany we fragmentach mały puchar doniczkowaty. Posiada wylew wydzielony małym okapem oraz płaskie, wyodrębnione dno. Jego górną część pokrywa ornament, złożony z 3 poziomych pasm odcisków sznura lewoskrętnego (grubość — 1,5 mm) oraz 2 pasm nacinanej jodelki. Powierzchnia zewnętrzna koloru pomarańczowo-brązowego, nierówna, lekko wygładzona. Powierzchnia wewnętrzna koloru szarego, nierówna, matowa. Przelom szary. W glinie obecna spora ilość domieszki szamotu (grubość do 2 mm) oraz drobnoziarnistego piasku. Wymiary: wysokość — 8,6 cm, średnica wylewu — ok. 7 cm, średnica dna — 5,1 cm, grubość ścianek — 5 mm. Ryc. 23:2.

Obiekt 54/2004

Uchwycony w południowym narożniku wykopu fragment małej jamy (maksymalna cięgiwa — 46 cm) o lekko nieckowatym dnie. Zachowała się jedynie jej część przydenna (zadokumentowana mięszczość wypełniska — 9 cm, głębokość od poziomu gruntu — 36 cm). W obiekcie odkryto mały puchar KCS. Możliwe, że był to jamowy grób dziecięcy — analogicznie jak obiekt 50/2004 — w którym szczątki kostne uległy całkowitemu rozkładowi.

Opis wyposażenia:

1. Mały puchar doniczkowaty o lekko wypukłych na zewnątrz ściankach, rozchylających się wyraźnie przy wylewie. Dno płaskie, niewyodrębnione. Naczynie ornamentowane jest 14 pasmami cienkiego (grubość 0,5–1 mm) sznura lewoskrętnego. Powierzchnia zewnętrzna koloru szrobrązowego, nierówna, matowa. Powierzchnia wewnętrzna koloru szarego, również nierówna, matowa. Przelom szary, warstwowany. W glinie obecna spora ilość domieszki drobno-, średnio- i gruboziarnistego szamotu oraz piasku. Wymiary: wysokość — 6,7 cm, średnica wylewu — ok. 6,5 cm, średnica dna — 3,4 cm, grubość ścianek — 4–5 mm. Ryc. 23:1.

3. INTERPRETACJA

Na stanowisku 6 w Pełczyskach bardzo interesująca jest zarówno sytuacja stratygraficzna, jak i charakter odkrytych inwentarzy grobowych. Było to małe założenie, znajdujące analogie w cmentarzyskach powstałych przy obiektach kurhanowych. O takim jego charakterze świadczy wymowna lokalizacja grobów niszowych, okalających od wschodu przy-

puszczalny grób centralny. Przypomina to inne cmentarzyska kurhanowe, np. z Koniuszy (Tunia 1979, 50–51, ryc. 2) i Pałecznicy (Liguzińska-Kruk 1989, 114, ryc. 2). Położenie cmentarzyska w Pełczyskach jest typowe dla KCS: na kulminacji wzgórza lessowego, w miejscu zajętej wcześniej przez cmentarzysko i osadę KPL (Kruk 1973a, 60–63, 106–109). Groby niszowe (nr 21/2004, 32/2002, 50/2002) miały zbliżoną do siebie konstrukcję, dokumentowaną również na innych stanowiskach grupy krakowsko-sandomierskiej KCS. Ze względu na dużą spoistość lessowego podłoża stropy nisz nie uległy zawaleniu, dzięki czemu konstrukcja obiektów jest doskonale czytelna. Ich jamy wejściowe miały kształt w przybliżeniu prostokątny i prowadziły do nisz krótkimi korytarzami (obiekty 21/2004 i 50/2002) lub bezpośrednio (obiekt 32/2002), przez strome progi. We wszystkich trzech przypadkach wypełniska nisz składały się głównie z ciemnobrunatnej ziemi nasyconej szczątkami organicznymi. Zdaniem prowadzącego badania, obserwacje dotyczące stratygrafii i charakteru warstw wypełniskowych pozwalają stwierdzić, że zarówno jamy wejściowe, jak i same nisze zostały zasypane intencjonalnie, a nie wyniku działania procesów naturalnych (odmienna opinia: Włodarczak 2006, 54). Wejście do niszy grobu 32/2002 zostało zablokowane dużym blokiem kamiennym. Jest to sposób zamknięcia krypty znany z kilku innych obiektów grupy krakowsko-sandomierskiej KCS (np. grób 23 z Samborca, oraz groby 67, 90, 94, 126 i 142 z Żernik Górnych). Osie dłuższe owalnych nisz grobowych usytuowano poprzecznie do osi dłuższych prostokątnych jam wejściowych. To również jest cechą małopolskiej KCS i różni ją od większości grobów kultury zlockiej. Zmarli złożeni zostali w centralnej strefie den nisz. Ich orientacja – wzdłuż osi N–S (groby 21/2004 i 50/2002) i NE–SW (grób 32/2002) jest charakterystyczna dla grupy krakowsko-sandomierskiej KCS. Szczegóły układu ciała są niekiedy słabo widoczne – z uwagi na zły stan zachowania kości oraz przemieszczenia postdepozycyjne. Można przypuszczać, że zmarłych ułożono na plecach (grób 50/2002 i „pochówek zachodni” z grobu 21/2004) lub na boku (obydwa pochówki z grobu 32/2002 oraz „pochówek wschodni” z grobu 21/2004). Kończyny dolne były w każdym przypadku podkurczone silnie w stawie kolanowym oraz pod kątem lekko rozwartym w stawie biodrowym. Każdy z trzech obiektów niszowych reprezentuje odmienny wariant grobów zbiorowych (Włodarczak 2006, 64–66). W przypadku grobu 21/2004 jeden z osobników obejmuje ramieniem drugiego, co podkreśla sugestywnie więź łączącą obydwu zmarłych (por. Kristiansen 1984, 84). Podobne sposoby układania są znane także i z innych późnoneolitycznych stanowisk małopolskich, zarówno dla przypadku dwojga dzieci (Żerniki Górne, grób 64; Kempisty, Włodarczak 2000b, 34), osoby dorosłej z dzieckiem (Żerniki Górne, grób 97 i Złota, st. 59; Kempisty, Włodarczak 2000b, 55–56; Ścibior, Ścibior 1992, 101, ryc. 2), jak i dwóch osób dorosłych (Mierzanowice, st. 1, grób 111; Bąbel 1979, 72–73). Również inny rodzaj ułożenia, polegający na zwróceniu zmarłych kończynami dolnymi do siebie (tak jak w obiekcie 32/2002), jest spotykany na niedaleko położonych cmentarzyskach: w Żernikach Górnych (groby 78 i 85; Kempisty, Włodarczak 2000b), Złotej (Kempisty 1965) i Chotelku Zielonym (Pyzik 1982). Jest to układ bardzo charakterystyczny dla całej KCS w Europie Środkowej (np. Damm 1991, 85). Trzeci z typów grobów

zbiorowych – osoby dorosłej wraz ze szczątkami małego dziecka, odkrytymi w pozycji nieanatomicznej – jest również obecny na innych, pobliskich stanowiskach. Pochówki dorosłego mężczyzny z dzieckiem (tak jak w grobie 50/2002) odkryto np. w grobie 67 z Żernik Górnych (Kempisty, Włodarczak 2000b, 36) oraz w grobie 2 z Gabułtowa (Górski, Jarosz 2006, 407–413). Natomiast obecność w grobie aż trzech pochówków (kobiety, mężczyzny i dziecka w obiekcie 21/2004) jest rzadko spotykana w małopolskiej KCS. Dotychczas udokumentowano ją czterokrotnie (Chotelek Zielony, „nisza 1”; Gabułów, grób 2; Kobierniki; Kocmyrzów, grób 5). W dwóch ostatnio wymienionych przypadkach – podobnie jak w Pełczyskach – odkryto pochówki kobiety, mężczyzny i dziecka.

W grobach niszowych odkryto wyposażenie typowe dla małopolskiej KCS. Najbogatszy zestaw darów znaleziono w obiekcie 50/2002. W jego skład weszły elementy uzbrojenia (topór, 2 grociki krzemienne), 2 naczynia oraz urozmaicony zestaw narzędziowy (siekiera, płyta szlifierska, oselka, noże krzemienne, kiel dzika, 2 dłuta kościane, narzędzie z poroża). Obiekt ten można zaliczyć do kategorii bogato wyposażonych grobów męskich, wyraźnie wyróżniających się zestawem darów od pozostałych pochówków. Jego odpowiednikami mogą być np.: grób 3 z Koniuszy (Budziszewski, Tunia 2000), grób 3 z Zielonej (Włodarczak 2004a) oraz groby 128 i 132 z Żernik Górnych (Kempisty, Włodarczak 2000b). Z obecnością tego rodzaju zespołów spotykamy się począwszy od fazy II KCS, czego przykładem jest grób 1 z Witowa (Rydzewski 1973, 72–73). W fazie III inwentarze narzędziowe są wyraźnie bogatsze i bardziej urozmaicone niż we wcześniejszym okresie. W przypadku grobu 50/2002 z Pełczysk zestaw narzędzi kościanych i krzemiennych został znaleziony w skupisku sugerującym istnienie pojemnika (torby?). Podobnie ułożone przedmioty znane są z innych bogato wyposażonych grobów męskich (Włodarczak 2006, 143–144). Mniej typowa dla bogato wyposażonych grobów męskich jest natomiast nieduża liczba grocików krzemienych (2 szt.). Sytuacja ta znajduje jednak analogie na innych stanowiskach, a w tym również nad dolną Nidą: w Chotelku Zielonym (Pyzik 1982) i Żernikach Górnych (Kempisty, Włodarczak 2000b). Zatem, oprócz grobów z kolczanami (tak najprawdopodobniej można interpretować skupiska wielu grocików), obecne są również inwentarze z pojedynczymi grodami (strzałami?). Duże płyty szlifierskie z piaskowca, służące do szlifowania siekier i toporów, są charakterystyczne wyłącznie dla grobów męskich. Analogiczne narzędzia odkryto m.in. w dwóch pobliskich grobach: obiekcie 2 z Małzyc (stanowisko niepublikowane, badane w latach 2004–2005 przez K. Tunię i P. Włodarczaka) i obiekcie 3 z Zagaja Stradowskiego (badania niepublikowane B. Burchard). Topór kamienny spoczywał na wysokości ramienia zmarłego – w oddaleniu od skupiska narzędzi. Taka izolowana pozycja tego elementu wyposażenia jest często spotykana w grobach małopolskich. Zestaw ceramiczny złożony z amfory i pucharu jest znany aż z 26 obiektów grupy krakowsko-sandomierskiej KCS. Szczególnie często jest on znajdowany w grobach dorosłych mężczyzn. Natomiast interpretacja obecności pojedynczych kości małego dziecka w tym grobie nie jest jednoznaczna. Niewykluczone, że był to pochówek ofiarny, za czym przemawia jego lokalizacja w obrębie obiektu (Włodarczak 2004b, 347).

Inwentarz zabytków krzemiennych z grobu 50/2002 jest dobrą ilustracją reguł charakteryzujących KCS na Wyżynie Małopolskiej. Obecne są tu preferencje surowcowe, odmienne dla narzędzi rdzeniowych (krzemień świeciechowski) i przemysłu wiórowo-odłupkowego (krzemień czekoladowy). W przypadku form nożowatych widoczne jest wyraźne zróżnicowanie typologiczne. W skład wyposażenia weszła krępa forma nożowata, fragment noża wykonanego na regularnym smukłym wiórze oraz nóż asymetryczny. Ostatnia z wymienionych form pod względem typologicznym jest bliska wiórowym nożom sztyletowatym — obecnym przy wielu pochówkach męskich w KCS (Włodarczak 2006, 32).

W grobie 32/2002 odkryto szczątki 3 osób. Wyposażenie z tego obiektu można jednak wiązać z pochówkami dwojga dzieci, złożonymi na dnie niszy. Jest to jeden z bogatszych grobów dziecięcych odkrytych dotychczas w Małopolsce. Sugestywne rozmieszczenie darów pozwala na ich połączenie z poszczególnymi zmarłymi. Przy każdym z dzieci pozostawiono puchar, siekiere oraz paciorki. Pozostałe przedmioty (dłuto, inne słabo zachowane przedmioty z kości i z poroża, kółko miedziane i krzemienie) odkryto przy zmarłym złożonym na lewym boku. Dłuto kościane z grobu 32/2002 jest pierwszym tego rodzaju narzędziem odkrytym przy pochówku dziecięcym. Jest to rodzaj zabytku występujący dotychczas wyłącznie przy pochówkach męskich (Kempisty 1978, 301; Włodarczak 2006, 75). Jego obecność w grobie 32/2002 pozwala zatem przypuszczać, iż pochowanym był chłopiec. Innym elementem jego wyposażenia mogły być: klin z poroża jelenia oraz szydło, z których zachowały się jedynie fragmenty. Na podstawie darów grobowych nie można natomiast zasugerować płci drugiego osobnika. Trudna do zinterpretowania jest również obecność w opisywanym obiekcie kości osobnika dorosłego (prawdopodobnie kobiety w wieku *maturus*). Były one silnie rozdrobnione i znajdowały się na różnych głębokościach. Można wysunąć przypuszczenie, że kości te mogły dostać się do grobu wraz z ziemią zasypiskową. Z obszaru Wyżyny Małopolskiej nie znamy bowiem analogii dla tego rodzaju rytuału. Brakuje również elementów wyposażenia, które można by przypisać pochówkowi trzeciej osoby w omawianym obiekcie.

Wyposażenie złożone jedynie z dwóch amfor — odkryte w grobie podwójnym nr 21/2004 — jest stosunkowo ubogie w porównaniu do innych małopolskich grobów KCS z pochówkami osób dorosłych. Natomiast pojedyncze puchary doniczkowate — odkryte w obiektach 50/2004 i 54/2004 — są charakterystycznym elementem wyposażenia w grobach dziecięcych. Stąd też, a także z uwagi na małe rozmiary jam, możemy przypuszczać, że obiekty 50/2004 i 54/2004 są grobami dzieci. Szkielety pochowanych w nich osobników mogły ulec całkowitemu rozkładowi. Należy jednak zaznaczyć, że obecność małych jam z pojedynczymi naczyniami, ale bez śladów pochówków, została zadokumentowana na kilku innych stanowiskach, np. w Koniuszy (Tunia 1979) i Pałecznicy (Liguzińska-Kruk 1989). Możliwe, że nie były to groby, lecz obiekty o innym, nieustalonym charakterze. Może na to wskazywać stosunkowo dobry stan zachowania szczątków dzieci w innych grobach pradziejowych na stanowisku w Pełczyskach.

Inwentarze obiektów 21/2004, 32/2002 i 50/2002 pozwalają na ich łączenie z fazą II (ew. podfazą IIIA) KCS, czyli ze starszym okresem istnienia grupy krakowsko-sandomier-

skiej (Włodarczak 2006). Diagnostyczne są tu przede wszystkim cechy wyposażenia dwóch ostatnich grobów. Duży puchar z grobu 50/2002 może być zaliczony do odmiany IIa J. Machnika (1966) i jednocześnie wariantu PIVAc5 P. Włodarczaka (2006). Jest to forma charakterystyczna dla starszej fazy grupy krakowsko-sandomierskiej, znana m.in. ze stanowisk w Chotelku Zielonym (Pyzik 1982, 61, ryc. 9:1,3–4 oraz 62, ryc. 10:2,5), Młodzawach Dużych (Machnik 1966, tabl. VIII:1a), Proszowicach (Prokopowicz 1966, tabl. I:1–2) i Zielonej (Włodarczak 2004a, 319, fig. 9:1). Są to naczynia spełniające większość kryteriów zaliczenia do form typu „A”, czyli pucharów stanowiących komponent wyróżnianego przez wielu badaczy „horyzontu ogólnoeuropejskiego”. Zwraca uwagę bogata ornamentyka naczynia z grobu w Pełczyskach. Tego rodzaju „przeplatanie” poszczególnych wątków jest typowe przede wszystkim dla naczyń kultury amfor kulistych, a w KCS spotykane rzadko — głównie na Wyżynie Sandomierskiej, np. na naczyniach ze stanowisk 1 i 5 w Mierzanowicach (Wrotek 1962, 70, ryc. 9:a–b; Uzarowiczowa 1970, 210, ryc. 15:f–g). Natomiast puchar z grobu 32/2002 posiada analogię typologiczną w zabytku z grobu 23 w Samborcu (Włodarczak 1999: 127, ryc. 10: 1), a więc formie bliskiej naczyniom kultury złockiej. Pod względem ornamentyki (obecność linii rytych na brzuścu) nawiązuje do pucharów z „niszy 3” w Chotelku Zielonym (Pyzik 1982, 62, ryc. 10:2) oraz ze Śmiechowic (Ścibior 1992, 258, Abb. 1:e). Wykazuje zatem związek z zabytkami związanymi z początkiem istnienia ugrupowania lokalnego na Wyżynie Małopolskiej. Puchar jednoczłonowy z grobu 32/2002 to forma unikalna. Jej najbliższym odpowiednikiem jest naczynie z grobu 19 w Samborcu (Włodarczak 1999, 121, ryc. 4:1). Niewykluczone, że formy tego rodzaju są nieco starsze od klasycznych pucharów doniczkowatych — odmian VIa i VIb J. Machnika (1966, 30–31). Może to być również argumentem na rzecz „wczesnego” datowania grobu 32/2002 z Pełczysk.

Amfory z grobów w Pełczyskach są bardzo interesujące z uwagi na cechy typologiczno-stylistyczne. Duże naczynie z obiektu 50/2002 należy do odmiany IIa J. Machnika (1966, 33) i wariantu IIBb2 P. Włodarczaka (2006). Zamiast uch naczynie posiada pionowo przekłute zdwojone otwory, rozmieszczone symetrycznie na listwie plastycznej. Tak przekłuwane otwory są obecne na naczyniach ze starszej fazy grupy krakowsko-sandomierskiej, np. w grobie 1 ze stanowiska 5 w Mierzanowicach (Wrotek 1962, 70, ryc. 9:b), grobie 1 z Witowa (Rydzewski 1973, 75, ryc. 4:a) oraz na zabytku ze zniszczonego grobu w Miechowie (st. 18; Machnik 1966, 34, ryc. 1). Inną cechą zbliżającą amforę z Pełczysk do naczyń z faz starszych jest rozbudowana ornamentyka, pokrywająca powierzchnię naczynia aż do wysokości listwy plastycznej. Również pod względem technologicznym zabytek z grobu 50/2002 nawiązuje do form ze starszego horyzontu grupy lokalnej. Dotychczas niespotykana w materiałach małopolskich jest natomiast ornamentyka wykonanego grzebykiem „ściegu bruzdowego”. Jest to sposób zdobienia typowy dla kultury niemeńskiej, a w tym także dla zespołów współczesnego KCS „horyzontu linińskiego 3” (Józwiak 2003, 204 oraz tablice). W tym kontekście wymowna staje się również obecność na amforze z Pełczysk „dziurek”, stanowiących charakterystyczny komponent ceramiki naczyniowej kultur paraneolitycznych.

Większa z amfor z grobu 21/2004 pod wieloma względami nawiązuje do ostatnio opisanego naczynia. Posiada również pionowo przekłute otwory rozmieszczone w obrębie słabo wydzielonej listwy plastycznej. Natomiast drugie naczynie z tego obiektu — mała dwuuszna amfora — to forma wykonana w stylistyce oraz technologii charakterystycznej dla grupy krakowsko-sandomierskiej.

Wymieniane powyżej analogie zabytków ceramicznych są dość wymowne: pozwalają na dość pewne zaklasyfikowanie grobów niszowych z Pełczysk do starszej fazy istnienia grupy krakowsko-sandomierskiej KCS. Zauważone podobieństwa odnoszą się przede wszystkim do pobliskich stanowisk nadnidziańskich oraz do obszaru Wyżyny Sandomierskiej.

Topór z grobu 50/2002 należy do form ślęzańskich, odkrywanych najczęściej w obiektach ze starszych (ale nie najstarszego) etapów rozwoju KCS. Wykonany został ze skały pochodzącej najprawdopodobniej z Dolnego Śląska. Zbliżone typologicznie zabytki znaleziono w grobie 14 z Koniuszy (Kruk 1973b, 64, ryc. 3:3), grobie 4 z Kolosów (Kempisty 1978, 241, ryc. 284:1) i grobie 5 z Iwanowic (Machnikowie, Kaczanowski 1987, 89, ryc. 28:2). Topór z Pełczysk jest wyraźnie mniej smukły od wymienionych analogii i pod tym względem podobny do form z dwóch nie publikowanych do chwili obecnej obiektów: grobu 2 z pobliskich Małżyc oraz grobu 5 z Kocmyrzowa (badania nie publikowane K. Tuni, za udostępnienie których składamy podziękowanie).

Zestaw zabytków krzemiennych z obiektu 50/2002 odzwierciedla typowy inwentarz obecny w fazie III rozwoju KCS na Wyżynie Małopolskiej. Wówczas wyposażenie części pochówków męskich jest urozmaicone i składają się na nie (tak jak w omawianym przypadku): siekiery, zróżnicowane formy nożowate (w omawianym obiekcie 3 odmienne typologicznie egzemplarze), grociki oraz półsurowiec. W grupie form nożowatych charakterystycznym dla KCS narzędziem jest nóż asymetryczny (ryc. 20:7), dla którego można znaleźć analogie także na blisko położonych stanowiskach, np. w w Książnicach Wielkich (Machnik 1964, 471, tabl. IV:2) oraz w Łękawie (Tunia 1999, 174, ryc. 12b). W innym ujęciu jest to przykład krępego noża „plomykowatego” (Valde-Nowak 2000). Narzędzie na regularnym wiórze (ryc. 20:2) to przykład formy występującej częściej w grobach ze starszego etapu rozwoju KCS w omawianym regionie, choć obecnej także i w fazie III, czego przykładem mogą być egzemplarze z nieodległych stanowisk w Krzyżu (Tunia, 1997, 187, ryc. 10:a) oraz Rosiejowie (Reyman 1948, 78, ryc. 46). Trzecia z form nożowatych (ryc. 20:1) jest natomiast typowym narzędziem dla faz II–III KCS, wykorzystującym półsurowiec pozyskiwany z rdzenia wiórowo-odłupkowego.

Siekiery z grobów w Pełczyskach reprezentują różne warianty typu I J. Machnika (1966, 45–46) i są formami typowymi dla grupy krakowsko-sandomierskiej. Uwagę zwraca jedynie duże i stosunkowo szerokie narzędzie z obiektu 50/2002. Najbliższe jej typologicznie oraz metrycznie formy pochodzą z grobu 4 w Kolosach (Kempisty 1978, 241, ryc. 284:4 oraz 243, ryc. 287:2), a więc z bardzo blisko położonego stanowiska, datowanego na fazę II.

Duże, płaskie płyty szlifierskie stanowią element występujący w niektórych bogatych inwentarzach grobów męskich. Znane są z 11 zespołów grobowych na Wyżynie Małopolskiej. Zostały m.in. odkryte w obiektach z niedaleko położonych stanowisk w Małżycach (grób 2) i Zagaju Stradowskim (grób 3A). Są one obecne już w starszej fazie tworzenia się grupy lokalnej na Wyżynie Małopolskiej, czemu dowodzą znaleziska z Kobieli (Ścibior 1990, 144, ryc. 2:c) i z obiektu 14 w Koniuszy (Kruk 1973b, 64, ryc. 3:8).

Z uwagi na cechy typologiczne materiału, grób 50/2002 może zostać zaliczony do horyzontu stworzonego przez zespoły z toporami ślężańskimi (Kempisty 1978), wyznaczającego starszy etap rozwoju grupy krakowsko-sandomierskiej KCS (Włodarczak 2006). W obrębie tej grupy materiałów wyczuwalne są chronologiczne różnice istniejące pomiędzy poszczególnymi zespołami. Omawiany grób z Pełczysk należałoby zaliczyć do zespołów młodszych, o czym świadczy przede wszystkim urozmaicony zestaw zabytków znalezionych w grobie — znajdujący analogię w młodszych fazach grupy krakowsko-sandomierskiej. Podobnie jak obiekt 50/2002 należy datować także dwa pozostałe groby niszowe (nr 21/2004 i 32/2002). Pozycja chronologiczna grobów z Pełczysk jest więc zbliżona do ustalonego niedawno horyzontu, stworzonego przez materiały m.in. z Gabułtowa, Pałecznicy i Zielonej (Włodarczak 2004a; 2006). W odróżnieniu od znalezisk składających się na ten horyzont, w przypadku omawianych tu grobów niszowych nie odnajdujemy zabytków typowych dla obszaru podkrakowskiego. W zamian obecne są natomiast wyszczególnione już wyżej nawiązania stylistyczne do zespołów KCS z Wyżyny Sandomierskiej oraz do materiałów KAK i kultury zlockiej. Jest to cecha charakteryzująca większość znalezisk z obszaru nadnidziańskiego, będąca jednym z głównych powodów wyróżnienia na tym terenie podgrupy żernickiej KCS (Włodarczak 2006). W obrębie tej podgrupy znajdujemy zresztą większość zespołów, w których — pod względem cech zabytków — istnieją bliskie nawiązania do materiałów z Pełczysk. Wymienić tu należy: grobowiec wielokomorowy z Chotelka Zielonego (Pyzik 1982), grób 4 z Kolosów (Kempisty 1978), grób 2 z Krzyża (Tunia 1997) i grób 2 z Małżyc.

Obiekty nr 50/2004 i 54/2004, w których odkryto puchary doniczkowate, są prawdopodobnie związane z młodszym horyzontem grupy krakowsko-sandomierskiej KCS. Diagnostyczna jest tu przede wszystkim forma z grobu 50/2004, posiadająca ornament jodelkowy. Pod tym względem, a także z uwagi na cechy technologiczne (duża ilość domieszki mineralnej) puchar ten nawiązuje do naczyń z lessów podkrakowskich (w dorzeczu Dłubni i Szreniawy), datowanych na klasyczną fazę grupy krakowsko-sandomierskiej KCS (IIIB). Groby z formami doniczkowatymi można niewątpliwie odnieść do szeroko zakreślonych ram czasowych: ok. 2500–2200 BC.

Dla grobu 32/2002 uzyskano oznaczenie radiowęglowe (z kości ludzkich pochówku): 3880±35 BP (Poz-12580), czyli ok. 2460–2300 BC. Datowania zostały wykonane w ramach projektu grantowego KBN nr 1 H01H 016 27. Kalibrację dat wykonano za pomocą programu komputerowego OXCAL v. 3.9 (Bronk Ramsey 2001). Przy prezentacji wieku kalendarzowego podano zakres 1σ. Wiek tego obiektu jest zatem zbliżony m.in. do chronologii cmentarzysk w Smrokowie, Koniuszy i Zielonej (Włodarczak 2006; Jarosz, Wło-

darczak w druku). Na podstawie datowania metodą ^{14}C nie można więc potwierdzić starszej pozycji grobów niszowych z Pełczysk w stosunku do „klasycznych” materiałów grupy krakowsko-sandomierskiej. Możliwe, że na obszarze dolnego Pomorza mamy do czynienia z przetrwaniem licznych wzorców „starsznurowych” (obserwowanych w typach ceramiki i toporów kamiennych) aż do późnego okresu rozwoju KCS. Jednocześnie brakuje wystarczających powodów do porzucenia generalnych zasad przedstawianego od lat schematu przemian typologicznych (m.in. Machnik 1966; 1979; Kempisty 1978). Dla kości pochówku ludzkiego z grobu 50/2002 uzyskano natomiast oznaczenie: 3345 ± 35 BP (Poz-12578), a więc lata ok. 1690–1530 BC. Z niewiadomych przyczyn otrzymano zatem wiek niemożliwy do zaakceptowania.

Jak już wspomniano, układ grobów niszowych sugeruje możliwość ich rozmieszczenia wokół kolistego nasypu. Zgodnie z regułami panującymi w KCS na Wyżynie Małopolskiej, nasyp znajdowałby się na zachód od tych obiektów. Analizując plan stanowiska można zasugerować, że grobem centralnym kurhanu mógł być obiekt 3/2004. Był on zorientowany wzdłuż osi W–E. Posiadał wymiary ok. $2,8 \times 1,3$ m. Jego konstrukcja przypominała budowę sąsiednio położonych obiektów KPL. Różnicą był jednak brak zbudowanej z kamieni konstrukcji skrzyniowej. W grobie 3/2004 układ niedużych kamieni znaczył obwód grobu jedynie w części przydennej. W obiekcie tym nie odkryto ani pochówku, ani wyposażenia. W świetle obecnie posiadanej wiedzy należałoby zaliczyć tę unikalną konstrukcję do późnej fazy KPL. Bardzo dobrą analogią jest tu sytuacja zadokumentowana ostatnio na stanowisku 30 w Małżycach. Odkryto tam obiekt podkurhanowy bez pochówku, ale z 2 naczyniami związanymi z późnym okresem rozwoju KPL. Zatem istnienie kolistych nasypów w ostatnio wymienionej kulturze zostało już udokumentowane. Jest to niezwykle interesujący fakt, w perspektywie studiów nad genezą obrządku kurhanowego w Europie Środkowej. Przypuszczalny kopiec w Pełczyskach posiadałby średnicę około 12–14 metrów (zakładając rozmieszczenie grobów niszowych na obrzeżu nasypu). Trudno ustalić różnicę czasową dzielącą powstanie grobu centralnego oraz obiektów niszowych KCS. Brakuje przesłanek wskazujących na datowanie grobu 3/2004 na III tysiąclecie BC. Pomiędzy powstaniem przypuszczalnego kopca oraz grobów niszowych istniałaby więc kilkusetletnia przerwa. Reasumując, sytuacja na omawianym stanowisku nie jest do końca czytelna. Jedynie z dużym prawdopodobieństwem można zasugerować następującą sekwencję chronologiczną (w nawiasach podana została sugerowana chronologia bezwzględna):

Faza 1. Cmentarzysko płaskie KPL (ok. 3650–3300 BC);

Faza 2. Kolisty kurhan KPL z centralnym obiektem nr 3/2004 (ok. 3500–3300 BC, ewentualnie nieco później);

Faza 3. Groby niszowe KCS (ok. 2500–2400 BC);

Faza 4. Groby jamowe KCS (ok. 2400–2300 BC);

Faza 5. Groby KPD i KM (ok. 2300 BC i później).

Cmentarzysko w Pełczyskach położone jest na obszarze dolnego Pomorza, w części obejmującej w znaleziska KCS (Kempisty, Włodarczak 2000a, 158–165). W najbliższej okolicy

– w promieniu 5 km – zlokalizowane są badane wykopaliskowo stanowiska w Krzyżu (Tunia 1997), Miernowie (Kempisty 1967; 1978), Malżycach, Zagaju Stradowskim (Burchard 1998) i Złotej (Kempisty, Włodarczak 2000a). Obecnie zespoły z terenów nadnidziańskich (podgrupa żernicka według P. Włodarczaka 2006) stanowią najbogatszą i najwartościowszą poznawczo część materiałów grupy krakowsko-sandomierskiej KCS. Przebadane tu zostały zarówno kurhany, jak i cmentarzyska, dzięki czemu dysponujemy pełną sekwencją chronologiczną rozwoju KCS. Możliwa jest dzięki temu próba ustalenia pozycji chronologicznej grobów z Pełczysk w stosunku do obiektów z pobliskich stanowisk (ryc. 25). Obecnie możemy zaproponować ich synchronizację z materiałami pochodzącymi z grobowca wielokomorowego w Chotelku Zielonym (Pyzik 1982) oraz z Wójeczki (Kopacz 1986). Natomiast wydają się być one nieco starsze od początkowej fazy cmentarzyska w Żernikach Górnych, a także od cmentarzysk w Malżycach, Zagaju Stradowskim i Jurkowie-Konieczmostach.